ראַדאָמער-קעלצער לעבן

Radom dnia 9 Grudnia 1938.
ראַדאָם, פרייטאָג ט״ז כסלו תרצ״ט
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 18 - 15

אָפּטיילונג פאַר אָסטראָוויעץ אָפּאַטאָוו, וויערזשבניק און סביבה אויף זייט 7

אָפּטיילונג פאַר קעלץ אויף זייט 7

Wytw. Wyrobów Cukierniczych
p. t. „Americanka"
L. Wajsbrodt = Rynek 16.
מאַכט בעקאַנט דאָס ג. פובליקום, אַז
אין צוקערניע און היגיענישע בעקעריי
רינעק 16 און אין דער ייד. צוקערניע «אמעריקאַנקאַ» טראַוגוטטאַ 62
בעקומט מען יעדען טאָג פריש און פיין געבעקס צו ביליגע פרייזען,
פערשידענע געשמאַקע טשאַסטעס פון דער פיינסטער קוואַליטעט צו 15 גר.
ס'איז צו בעקומען שטענדיג טאָרטען, מאַרציפּאַנאָווע פון 1.50 זל.
אַלץ ווערט אויסגעאַרבייט דורך א פאַכמאַן מיט א לאַנגיעהריגע פּראַקטיק,
אַלע מינים געבעקסען ווי לוקסען, בילקעלעך, טשאַסטעס, וואַפלעס, הער־באַטניקעס, טאָרטען, באַקאַלעס דעסעראָווע, לעקעך, פערשידענע קרעמען, מיגדאַלאָווע אַרטיקלען און פרייטאָג־חלות.
עס ווערען אויך אָנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, בעלער, קאָנצערטען.
שאָקאָלאַד פון פערשידענע פירמעס און פרוכטען צו ביליגע פרייזען.

אַכטונג שיך־פאַבריקאַנטען
פאָרמס פון נויסטע וואַזאָרען
סוחרישע, אויך לוקסוסאָווע
בעקומט מען ביים
מאַרעליאַזש אויס בערלין
Radom, Żeromskiego 111 שאַפיר

Z okazji zaręczyn
naszej kochanej córki i siostry
Feli
— z. p. —
Henrykiem Sztajnbergem
składamy najserdeczniejsze życzenia na nowej drodze życia i wiele pociechy
Rodzice i Rodzeństwo
Kasztan
Radom w Grudniu 1938

Z intencji zaręczyn
kochanego syna naszego
Henryka
— z. p. —
Felą Kasztanówną
życzymy wiele szczęścia i pomyślności i dużo pociechy młodej parze
Rodzice Sztajnbergowie
Radom.

Wytwórnia Siatek higien. do łóżek
i tapczanów automatycznych
„HIGIENA"
wł. Ch. Staszewski
Radom, Pl. Legionów (Rynek) 6.
ס'ווערט אויסגעאַרבייט שאַטקעס צו בעטען
ווי אויך אויטאָמאַטישע טאַפּטשאַנעס
ערשטקלאַסיגע אַרבייט
פּינקטליכע אויספיהרונג
זעהר ביליגע פרייזען
קומט און איבערצייגט אייך.

Kochanemu bratu
Henrykowi
z intencji zaręczyn z panną
Felą Kasztanówną
różowej przyszłości i harmonji
życzą
Rodzina
Goldberg i Lower.

צו דער פערלאָבונג פון
פרל. פעליאַ קאַשטאַן
מיט ה׳
העגריק שטיינבערג
ווינשען מיר פיעל גליק און צופריי־דענהייט און די עלטערן א סך נחת.
שמואל ראָזענבערג מיט פרוי.

אַכטונג יוגענדליכע האַנדווערקער
אַלע יוגענדליכע האַנדווערקער פון פערשידענע פאַכען
בכדי צוגעלאָזט ווערען צו א פערלייכטערטען געזעלען־עגזאַמען,
ברויך מען צו מאַכען א קורץ־טערמיניגען קורס,
וועלכען דער „אָרט" וועט שאַפען אין פאַל ווען עס וועט זיין א גענוי־גענדע צאָהל קאַנדידאַטען.
איינשרייבונגען ווערען אָנגענומען יעדען טאָג אין געזעלשאַפט אָרט״ זשעראָמסקי 27 — פון 10 ביז 1 נ. מ. אין שניידער־צעך אויף וויטאָלדאַ 10 פון 6 ביז 8 אָוונט און אין האַנדווערקער־פערבאַנד רווינסקאַ 1 פון 8 ביז 10 אָוונט.

Z intencji zaręczyn kolegi
Henryka Sztajnberga
z p.
Felą Kasztanówną
dużo szczęścia życzą
koledzy
Henryk Frysz
Kubek Farber z żoną.

די בעסטע ווינשען מיין שוועסטער
יוכבד קאַשטאַן מיט איהר מאַן
צו דער פערלאָבונג פון זייער טאָכטער
פעלי מיט ה׳ העניעק שטיינבערג
פאַמיליע מאַנדעלבוים.

Kto gilzy „WAWEL" chociaż raz spróbuje
Innych nie kupi, w innych już nie pali
A kiedy swoich znajomych częstuje
Każdy wyborne papierosy chwali

א האַרציגען מזל טוב ווינשען מיר דעם ה׳ ישראל קאַשטאַן און זיין פרוי צו דער פערלאָבונג פון זייער ליבע טאָכטער פעלע מיט ה׳ העניעק שטיינבערג
מ. ראַפּאַפּאָרט.

HALLO!!! HALLO!!!
Luna-Petit w Radomiu
Wstęp wolny! Wstęp wolny!
RADOM, Żeromskiego 15 (dawniej kino „Odeon")
Przybył do Radomia na krótki czas Luna Petit.
Pierwszorzędne rozrywki. Pierwszorzędne atrakcje.
Nowoczesna mechaniczna strzelnica.
Za celne strzelanie wartościowe nagrody.
Automatyczna strzelnica tarczowa. Strzelnica 4 figur. Strzelnica pasków. Gra zręczności Najnowocześniejsze bilardy towarzyskie. Przy Luna Petit teatrzyk, w którym występuje słynna chiromantka Miss - Nina i eksperymentator Ak-Meka, który w nadprogramie pokaże tresurę węża i inne produkcje fakirów indyjskich. Chcesz się zabawić i mile czas spędzić przyjdź do Luna-Petit.

טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי"
היינט פרייטאָג 9 אָוונט די גרויסע, אַקטועלע שלאַגער־רעווי
א מציאה מיט האָניג
מיט דער בעטייליגונג פון די באַליבטע אַרטיסטען:
חנה גראָסבערג, דאָראָטא דאַבקאָווסקאַ, זישע קאַץ, דוד לעדערמאַן און אייזיק ראָטמאַן.
הומאָר! סאַטירע! געזאַנג! טענץ!

Jesienią, zimą wiosną czy latem,
pij zawsze
Z DZWONKIEM HERBATĘ!

נויטיג א לערן־יונגעל
ווענדען זיך אין דער רעדאַקציע שוואַרליקאָווסקאַ 20

כאַלווע
„Union"
איז אויסגעאַרבעט פון די בעסטע ארץ־ישראל רוי־שטאָפען אין פאָלגענדע געשמאַקען:
Chałwa wyborowa
„ pomarańczowa
„ grylażowa
„ owocowa
„ kawowa
„ orzechowa
ווי אויך כאַלווע און שאָקאָלאַד פאַר פיינשמעקערס
Fabryka chałwy „Union" Warszawa, Wolska 69

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נייע גאַרדעראָבעס, שניי־ווייסע פאָרהאַנגען,
גיעס נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבעריי און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע
Ä. HEMPEL
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11
ווער ס'האָט זיך נים איבערצייגט זאָל פרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבייט. ס'ווערט אויך געוואַשען אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פּינקטליכע אויספיהרונג סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפּיז. טעל 19-70
פיליעס: זשעראָמסקי 1 טראַוגוטטאַ 11
זשעראָמסקי 21, זשעראָמסקי 59
ביליג צו וואַשען קאַפּעלושען

שטורמישע אַלגעמיינע פערזאַמלונג פון «בית=יתומים» און «מושב=זקנים».

ווי ס'איז געווען פאָראויסצוזעהען, איז די אַלגעמיינע פערזאַמלונג פון בית-יתומים און מושב-זקנים, געווען א שטורמישע. תחילת איז אַלץ געגאַנגען כשורה: בעריכטען, אַפּעלען סענטימענטאַלע טענער, לאַקריץ-זיסע ריידעלעך וואָס ס'האָבען זיך געגאָסען ווי טייכען פון רחמנות אויפ'ן יתום און זקן. טאַקע צוליב זיי האָט מען זיך געביסען אין דער צונג און מ'האָט נישט געוואָלט רעדען, כאָטש אַלע זענען געזעסען מיט גרויס אונגעדולד און געוואַרט עפּעס צו הערען פון יענע „גוטע" זאַכען. טייל האָבען נישט געוואָלט רעדען דערפאַר, כדי די אינסטיטוציע זאָל דאַדורך נישט ליידען. אַנדערע ווידער האָבען זיך איינגעהאַלטען, נישט אויסען-זייענדיג אַזוי-ווייט די הגדה, ווי די קניידלעך; נישט חלילה אויס רחמנות צו די יתומים און זקנים ווי צוליב אייגענער בעקוועמליכקייט... כדי נישט צושטעלען זיך אַליין אין א נישט אַנגענעמע לאַגע... אַזוי, צי אַזוי, מ'האָט געהאַט בעשלאָסען צו שווייגען. פּלוצלינג אָבער האָט די שטילשווייגעניש געפּלאַצט און דער עולם האָט זיך ענדליך דערוואַרט עפּעס יאָ צו הערען. נישט קיין סך, אָבער ס'איז געווען גענוג, אַז מ'זאָל זיך אָנשטויסען אַז „עפּעס" איז פאַרט נישט געווען אין אָרדנונג.

מיר וועלען געהן כסדר און איבערגעבען דעם כראָנאָלאָגישען פערלויף פון דער פערזאַמלונג.

די אַלגעמיינע פערזאַמלונג איז פאָרגעקומען זונטאָג אין לאָקאַל פון האַנדווערקער-קלוב אויף וויטאָלדאַ 10.

עס האָט געהייסען יעהרליכע אַלגעמיינע פערזאַמלונג, הגם שוין קנאַפּע צוויי יאָהר איז קיין פערזאַמלונג נישט גערופען געוואָרען. אויף א צאָהל פון 300 מיטגלידער איז געקומען בערך 50 פּערזאָהן. כמעט א העלפט איז בעשטאַנען פון די פערוואַלטונג'ס-מיטגלידער גופא. דאָס האָט שוין געהייסען א נוטע פּרעקווענץ אין פערגלייך מיט אַנדערע אַזעלכע פערזאַמלונגען.

די פערזאַמלונג האָט געעפענט דער וויצע-פּרעזעס פון בית-יתומים ה' מערין וועלכער רעדט וועגען דער בעדייטונג פון דער אַלגעמיינער פערזאַמלונג און וועגען דעם גורל פון די יתומים און זקנים.

אַלס פאָרזיצענדער איבער דער צייט פון דער פערזאַמלונג ווערט איינשטימיג אויסגעוועהלט דירעקטאָר יאָנאַס קירשענבוים, וועלכער קלויבט אויס אַלס אַסעסאָרען די ה"ה מרדכי לייב פישמאַן ישעי' אייגער און פרוי מאַנעלאַ.

נאָכ'ן בעעהרען מיט אויפשטעהן דעם אַנדענק פון דער פערשטאָרבענער, לאַנגיעהריגער פּרעזעסין פון דער אינסטיטוציע פרל. ד"ר מוליער. ווערט אויסגעהערט א בעריכט פון דענטיסט טאַטאַר. דער בעריכט נעמט ארום די טעטיגקייט פון אַנדערטהאַלבען יאָהר.

דעם קאַסע-בעריכט גיעט אָן ה' מערין, וועלכער בעקלאָגט זיך אויף דער קליינער צאָהל מיטגלידער, וועלכע צאָהלען מאַנאַטליכע בעשטייערונגען פאַר די צוויי אינסטוטציעס: בית-יתומים און מושב-זקנים. אויף אַזאַ שטאָדט ווי ראַדאָם געפינען זיך נישט מעהר ווי 300 אַזעלכע מיטגלידער. דאָס איז זעהר ווייניג און דערפאַר איז די לאַגע שטענדיג א קריטישע אין פינאַנסיעלען זין. אין יעצטיגען מאָמענט געפינען זיך אין בית-יתומים 74 קינדער, לעצטענ'ס האָט דער וואַרשאַוער מאַגיסטראַט אָבגענומען 8 קינדער, אָבער דער צענטאָס האָט פערשפּראָכען צו שיקען קיין ראַדאָס אַנדערע קינדער.

אין בעריכט הערט אויך דערמאָנט, אַז אין בית-יתומים זענען אָנגעקומען 12 קינדער פון יודישע פּליטים און פון דאַנען זענען זיי געוואָרען פערטיילט אין פּריוואַטע הייזער. מען ווערט אויך געוואָהר פון ה' מערינס בעריכט, אַז שוין 6 מאָנאַטען איז נישטאָ קיין יודישער לעהרער אין בית-יתומים.

ה' יצחק גרין גיעט-אָן דעם בעריכט פון דער רעוויזיאָנס-קאָמיסיע. פון זיין בעריכט איז צו זעהן, אַז נישט מיט אַלעם איז געווען גלענצענדיג. ווען מ'ברויך געבען אויפקלערונגען וועגען עטליכע הונדערט זלאָטעס, וועגען וועלכע עס האָט זיך געפיהרט זיינער צייט א שאַרפע פּאָלעמיק, ווייזט זיך ארויס, אַז עפּעס איז פאָרט נישט אין בעסטען אָרדנונג. ה' גרין פּלאָנטערט זיך: יאָ שטשישלא, נישט שטשישלא. ס'איז יאָ ס'איז נישט און צום סוף פיהרט ער אויס, אַז ס'איז ב"ה יאָ אין אָרדנונג. ער האָט עס פיין געמאַכט: א קניפּ מיט א שלייף.

די רעוויזיאָנס-קאָמיסיע איז בעשטאַנען פון דריי פּערזאָנען, די ה"ה: יצחק גרין, מענדעל האָראוויטש און נאָך א דריטער, וועמענס נאָמען מיר געדענקען נישט גענוי. דער דריטער איז אייגענצען נישט געווען אָנוועזענד אויף די זיצונגען פון דער זעלבער קאָמיסיע; זענען געקליבען צוויי: גרין און האָראוויטש. דער לעצטער איז נישט געקומען אויף דער אַלגעמיינער פערזאַמלונג און דער בעריכט'ס-געבער פון דער רעווידיר-קאָמיסיע איז געווען ה' גרין. ער האָט אויסגעשפּילט סאָלאָ די ראָל פון א פערגלעטער, פון א מליץ אויף צוויי לשונות: יאָ שטשישלא, נישט שטשישלא. און באַלד געגעבען זיין עהרען - וואָרט, אַז ס'איז טוב ומטיב, (יאָ, ה' גרין, אייער בעריכט איז א מייסטער-ווערק פון אונפערשטענדליכקייט, און נישט קלאָרקייט).

ס'נעמט דאַן א וואָרט ה' דען אַלס פאָרזיצער פון דער בעקערמאַן-פונדאַציע און אַלס מיטגליד פון דער אינסטיטוציע. ער קריטיקירט די פערוואַלטונג, אַז זי האָט שוואַך געאַרבעט איבען געביעט צו ווערבירען נייע מיטגלידער און ווייזט אויך אָן אויף אייניגע פעהלערען. ער פּראָפּאָנירט אויסצוועהלען א ראַט מיט א פערוואַלטונג פון 20 פּערזאָהן.

דער פערוואַלטונג'ס-מיטגליד ה' משה רובינשטיין לויבט דער טעטיגקייט פון דער אַלטער פערוואַלטונג. ספּעציעל ריהמט ער דעם ה' מרדכי לענגער פאַר זיין איבערגעגעבענער אַרבעט פאַר דער אינסטיטוציע. ער שטיצט אונטער דעם פאָרשלאָג פון ה' דען.

ה' באָרמייסטער זאָגט זיך ארויס, אַז מען ברויך נישט זיין אָבהענגיג פון צענטאָס. אמת, ראַדאָם צייכענט זיך נישט אויס אין דער הינזיכט פון מיטגלידערשאַפט, אָבער מ'קאָן דעם געביעט אויפלעבען. ער שטרייכט אונטער דעם גרויסען פערדינסט פון פּרעזעס דען פון איבערטראָגען די אַלטע לייט פון די הילצערנע באַראַקען אין געמויערטען בנין. ה' באָרמייסטער בעט, אַז מ'זאָל די קינדער לערנען א פאַך.

ה' אַרנאָלד ראָזענפעלד איז אויך אין דער מיינונג, אַז די פערוואַלטונג האָט געקענט פיעל אויפטוהן אויפן געביעט פון ווערבירען מיטגלידער. זי האָט אָבער דאָס נישט געטוהן. אויך האָט די פערוואַלטונג נישט רעאַגירט, ווען אין שטאָדט האָבען זיך פערשפּרייט קלאַנגען, אַז ס'איז עפּעס נישט אין אָרדנונג בנוגע אייניגע ענינים, וועלכע האָבען געברויכט אונבעדינגט אויפגעקלערט ווערען. ה' ראָזענפעלד האַלט אויך פאַר א גרויסע עוולה, וואָס די קינדער זענען געבליבען שוין עטליכע מאָנאַטען אָהן א יודישען לעהרער.

צו די פערזאַמעלטע ווענדעט זיך דאַן ה' מיכאַל ריכטמאַן, אַז מ'זאָל בעעהרען מיט אויפשטעהן פון די ערטער, דעם אַנדענק פון דער פרוי בריינדעל האָראָוויטש, וועלכע האָט אין איהר טעסטאַמענט איבערגעלאָזט א גרעסערע סומע פאַרן בית-יתומים און מושב-זקנים.

מיט עטליכע פראַגען אויפן אַדרעס פון דער פערוואַלטונג טרעט ארויס רעד. הערץ: 1) פאַרוואָס האָט זי געשוויגען דאַן, ווען דער בית-יתומים איז געווען דער אָביעקט פון א הייסע דיסקוסיע צוליב די שוין צו פיעל בעקאַנטע פּראַגען? 2) פאַרוואָס האָט זי געשוויגען ווען מ'האָט בעוואָרפען מיט שמוץ און בלאָטע איהר'ס א חבר, א מיטגליד פון דער פערוואַלטונג, פאַר וועמען אַלע האָבען אַזוי פיעל ווערטער פון לויב און אָנערקענונג? פאַרוואָס איז געקומען דעם טיכטיגסטען און אַרבייטזאַמסטען מיטגליד פון דער פערוואַלטונג בעפאַלען צו ווערען מיט ברוטאַלע זלזולים, אויף וועלכע זיינע קאָלעגען פון דער פערוואַלטונג האָבען נישט רעאַגירט און אָנגענומען א פול מויל מיט וואַסער? פון דעם איז אַלזאָ געדרינגען, אַז די פערוואַלטונג אַרבייט נישט האַרמאָניש, נאָר דאָרט ווירקען צוויי ענטגעגענגעזעצטע כוחות, וואָס טאָרען מעהר נישט זיין פערטרעטען אין דער ניי-געוועהלטער פערוואַלטונג אין וועלכער ס'מוז הערשען איינהייטליכקייט און געזעלשאַפטליכע אחריות.

דער ה' מרדכי לייב פישמאַן ערקלערט, אַז ס'האָט איהם זעהר נישט געשמעקט דער אופן פון פּאָלעמיק אין דער פּרעסע ארום דעם בית-יתומים. ס'האָט איהם געעקעלט דער טאָהן פון גאַסען-זידלעריי. ה' פישמאַן איז מסכים מיט רעד. הערץ, וואָס שייך דעם אויסוואַהל פון דער נייער פערוואַלטונג.

עס ענטשטעהט א גרויסער טומעל, ווען עס מעלדעט זיך צום וואָרט דער געוועזענער בוכפיהרער פון בית-יתומים, לייזער פישמאַן. דער גאַנצער עולם פּראָטעסטירט און וויל איהם נישט הערען רעדען. ה' מרדכי לענגער ווענדעט זיך צום פאָרזיצענדען ער זאָל נישט געבען קיין וואָרט, נאָר ער זאָל געהן, וויל אַנדערש וועט ער אויך זיין געצווינגען צו נעמען א וואָרט. און דאַן וועט מען הערען נישט קיין שיינע זאַכען, וואָס וועלען נישט זיין געזונד פאַר דער אינסטיטוציע און נישט ברענגען איהר קיין טובה. יענער וויל אָבער נישט אָבטרעטען. ער הויבט אָן צו רעדען און קיינער פערשטעהט נישט, וואָס ער וויל. דער עולם ווערט דענערווירט און דער טומעל ווערט גרעסער און שטאַרקער. א סך ווילען פערלאָזען די פערזאַמלונג און דער פאָרזיצענדער קלינגט מיט'ן גלאָק און וויל בערוהיגען דעם עולם, אָבער דאָס געהט נישט לייכט. ה' לענגער שטעהט אויף פון אָרט און שרייט אויס בקול רם, אַז דער דאָזיגער געוו. בעאַמטער האָט געהאָלפען גנב'ענען. ה' דען פאָדערט א דין-וחשבון פון עטליכע עטאַט-קוויטלעך, און זאָל דער געוו. בעאַמטער בעסער ערקלערען, וואָס האָט פּאַסירט מיט די דאָזיגע קוויטלעך.

דער „העלד" וויל נישט רעזיגנירען קוקט אויף זיינע בעשיצער'ס, זיי זאָלען איהם העלפען און גרייט זיך ווידער „ארויסצושיסען". אָבער מעשה שטן קען ער נישט קומען צום וואָרט. א געשריי א געפויקעריי, א געטומעל פון אַלע זייטען. פון עולם פרעגט ווער: וואו זענען געלעגען צוויי יאָהר די ביכער פון בית-יתומים? מיט איין וואָרט, ס'איז היימלעך און לעבעדיג. ס'איז דער אמת'ער האָצמאַך-יאַריד.

דער אויסרוף פון פרוי בלימע ראָטענבערג: זאָל ער רעדען אין דער היים נישט דאָ, מאַכט דעם עולם שטיל. אָבער דער פאָרזיצענדער אַפּעלירט דאַן און בעט פשוט רחמים ביי די פערזאַמעלטע צו ערלויבען איהם ערטיילען א וואָרט נאָר אויף... איין מינוט.

נו, איז טאַקיש געפאַלען די אמת'ע „באָמבע". דער געוו. בעאַמטער האָט זיך אָנגעגורט די לענדען זיך מתודה צו זיין אין איין מינוט און קוים אויסגעקוועטשט אָט אַזאַ מין „רעוועלאַציע":

„כ'האָב נישט געוואָלט קיין פּענסיע, נאָר מ'האָט מיך פשוט געגנוית כ'זאָל נעמען. כ'האָב א געוויסען".

די „גרויסע" רעדע איז אויפגענומען געוואָרען מיט א גרויס געלעכטער.

איהר הערט ווערטער: מ'האָט איהם געגנוית צו נעמען פּענסיע. אָט דאָס הייסט אַן אידעאַליסט. אויב אַזוי, דאַרף ער זיך נישט נעמען צום האַרצען און ער האָט נאָך איצט אויך אַן עצה: צוריק צוגעבען די הונדערטער זלאָטעס, וואָס ער האָט גענומען פּענסיעלעך. פאַר א זוהן פון א רייכען טאַטען, וואָס פערמאָגט א ריזיק צוויי שטאָקיג הויז, פּאַסט ווירקליך נישט נהנה צו זיין פון אַזאַ געלד, וואָס ווערט געשנאָרעט און אויסגעבעטעלט מיט דער „רויטער פּאַטשייקע"; אַזאַ אידעאַלעס ועזונטליכקייט, וואָס האָט געמאַכט א קוויטש איבער א א שיסעלע זופּ מיט א פּאָר זעמעל (אַגב ערשט דאַן ווען מ'האָט איהם משלח געווען פון פּאָסטען) האָבענדיג חס אויפן קהלה'שען גראָשען, האָבען זיך הונדערטער זלאָטעס נישט געטאָרט צו קלעבען, צו די הענד, אפילו פאַר פּענסיע, בפרט, ווען ער אַליין שרייט נעבעך. אַז מען האָט איהם „געגנויט" און פשוט מיט געוואַלד „ארייגעשטיפּט". יאָ, ער קען נאָך תשובה טוהן און אָבגעבען דאָס געלד. ס'בית-יתומים וועט זיך נישט אָבזאָגען. דאָס געלד וועט דאָרט זעהר צונוץ קומען. אַז מ'ווערט נישט געטריבען פון געלדגייציגקייט און מען מעלה'גרה'ט תמיד וועגען א ריין געוויסען, דאַרף מען אַזוי האַנדלען. אַנדערש איז מען געגליכען, צו א טובל ושרץ בידו...

אַלזאָ, פאַניע געוועזענער בוכפירער פון בית-יתומים: אויב מ'האָט טאַקע פערגוואַלדיגט אייער מאָראַל און געגען אייער ווילען אייך אריינגעלעגט אין קעשענע די פּענסיעס, טאָ, גיעט עס צוריק. די קאַסע פון בית - יתומים שטעהט אָפען.

נישט אומזיסט האָט דער פּרעזעס פון דער „עזרה" ה' אַדלער אָנפערטרויט דעם זעלבען די פיהרונג פון די עזרה-אַקציעס און בוסק-אַקציעס און שפּעטער אים אריבערגעפיהרט אין בית-יתומים. נאָך אַזאַ אידעאַליסט איז געוויס נישטאָ אין גאַנץ ראַדאָם.

דער פּרעזעס האָט ווירקליך געהאַט א ווייטען קוק. קיין אַנדערען יונגערמאַן אויף אַזאַ פּאָסטען האָט ער נישט געקענט אויסגעפונען.

יעצט לאָמיר א קוק געבען ווי ס'האָט אויסגעזעהן די וואַהלען אויף דער אַלגעמיינער פערזאַמלונג.

נאָך געוויסע אויפקלערונגען פון פרוי הורוויטש, וואָס שייך דאָס ערווערבען מיטגלידער און דעפעקטיווע קינדער, איז מען צוגעטרעטען צו די וואַהלען. בערעכטיגטע זענען געוועזען 35 אָנוועזענדע, און הגם די וואַהלען זענען געוועזען... געהיימע, האָט זיך איין מיטגליד פון דער רעוויזיאָנס-קאָמיסיע ערלויבט צו אַגיטירען די וועהלער און זיי אויפגעבען א פולע ליסטע וועמען מען האָט צו וועהלען און דערביי נישט פערגעסען אויף דעם צעטעל אריינצושטעלען זיין אייגענעם נאָמען. ווייניג. ער האָט אויך פאָרסירט זיינעם א בעקאַנטען, וועלכער האָט נישט בעקומען די געהעריגע צאָהל שטימען. ווען דאָס האָט נישט געהאָלפען, האָט מען אַזוי לאַנג געקלערט, ביז מען האָט אויסגעקלערט: אַזוי ווי דער ה' מ. הורוויטש האָט נישט בעקומען די גענוגענדע צאָהל שטימען, זאָל מען פערגרעסערען די צאָהל מיטגלידער פון דער פערוואַלטונג און אויף דעם אופן איהם אריינפיהרען אין דער פערוואַלטונג.

נאָך די „געהיימע" וואַהלען זענען אריין אין פערוואַלטונג: דאָקטאָראָווא קאַדישעוויטש, מ. רובינשטיין, פרוי הורוויסאָווא, דיר. יאָנאַס קירשענבוים, דענטיסט טאַטאַר, פרוי ב. ראָטענבערג, ש. גאָלדשטיין, מ. לאַנגער, מ. ריכטמאַן, פרוי לאַסטמאַן, א. אַדלער, פרוי שטעלמאַן, א. מערין, ק. ריכטמאַן און מ. האָראָוויטש.

אין דער רעוויזיאָנ'ס-קאָמיסיע זענען אריין: י. גרין, ש. אייגער און ד. קאַרמאַן.

ה' מ. דען האָט פאַר די וואַהלען געבעטען זיין קאַנדידאַטור נישט ארויסצושטעלען, ווייל ער וועט דעם מאַנדאַט נישט אָננעמען אויב מען וועט איהם וועהלען.

די גרעסטע צאָהל שטימען האָבען בעקומען: דאָקטאָראָווא קאַדישעוויטש, מ. רובינשטיין, פרוי הורוויטש, דיר. יאָנאַס קירשענבוים, בלימע ראָטענבערג מ. לענגער, פרוי לאַסטמאַן.

די יעצטיגע פערוואַלטונג איז געקליבען געוואָרען אויף 5 מאָנאַטען און דאַן – עודך; וועלען ווידער פאָרקומען נייע וואַהלען. ה' יעקב ווייגגאַרט האָט פאָרגעשלאָגען, אַז די אַלטע פערוואַלטונג זאָל נאָך פערבלייבען די 5 מאָנאַטען און דאַן זאָל מען רופען אַן אַלגעמיינע פערזאַמלונג. זיין פאָרשלאָג איז נישט דורכגעגאַנגען.

ראַדאָמער יודישער יונגערמאַן בעשולדיגט אין איבערקויפען א זעלנער.

אין טאָג ווען ס'איז געפייערט געוואָרען דער יום-טוב פון די באַהנבעאַמטע, אין ראַדאָם, זענען פאָרגעקומען וויכטיגע מעטשען אין די קאָשאַרען. אויף די מעטשען צו געהן זענען געווען בעלנים עטליכע יודישע יונגעלייט, וועלכע זענען אָבער נכשל געוואָרען און איינער פון זיי. דער פערוואַלטונג'ס-מיטגליד פון „גוויאַזדאַ" יעקב משה פרידמאַן פון זשעראָמסקי 74 האָט בעקומען א האַרבען פּסק.

פרידמאַן האָט געהאַט א פּראָצעס אין קרייז-געריכט פאַר ווען איבערקויפען דעם זעלנער, וואָס איז געשטאַנען אויף דער וואַך ביי די קאָשאַרען.

לויט דעם בעשולדיגונגס-אַקט שטעלט זיך פאָר די זאַך אַזוי:

4 יודישע יונגעלייט זענען צוגעקומען צום טויער פון די קאָשאַרען, וואו עס איז געשטאַנען אויף דער וואַך דער זעלנער ניקיטיוק, וועמען זיי האָבען געבעטען אריינצולאָזען אויף די מעטש-איבונגען. דערביי האָט איינער פון זיי פאָרגעשלאָגען ניקיטיוק'ען א פּאָר גילדען. דער זעלנער האָט נישט געוואָלט הערען פון דער פּראָפּאָזיציע און ער האָט פערי ר בן די 4 יונגעלייט. שפּעטער האָט גע-מ:לדן דעם יואַך-קאָמענדאַנט, אַז 4 יודישע יונגעלייט האָבען איהם געוואָלט איבערקויפ: און איינער פון זיי האָט איהם פאָרגעשלאָגען 8 גילדען. אויפן פערלאַנג פון קאָמענדאַנט איז ניקיטיוק אַוועק אויפ'ן ספּאָרט-פּלאַץ פון היגען פּולק און דאָרט דערקענט אין יודישען יונגערמאַן יעקב משה פרידמאַן, דעם, וועלכער האָט איהם געוואָלט אינטערקויפען.

אויפ'ן פּראָצעס האָט זיך פרידמאַן נישט מודה געווען. ער שטעלט זיך פאַר אַלס פערוואַלטונג'ס - מיטגליד פון „גוויאַזדאַ" און ערקלערט, אַז ער איז געגאַנגען אויפ'ן מעטש מיט זיין ברודער און חברים און אויסגעקויפט א בילעט.

דאָס עדות-זאָגען פון זעלנער ניקיטיוק און וואַכמייסטער קוויאַטקאָווסקי, האָבען פרידמאַנען בעלעפּטיגט.

מיט א שטאַרקער בעשולדיגונג'ס-רעדע איז ארויסגעטרעטען פּראָקוראָר באַגוצקי, וועלכער האָט אָנגעוויזען, אַז צוזאַמען מיט דעם בעשולדיגטען זענען צו ניקיטיוקען צוגעגאַנגען זיינע עטליכע חברים, צווישען וועלכע עס איז אויך געוועזען זילבערמאַן, וועלכער איז שוין געוועזען פּראָאורטיילט פאַר קאָמוניזם. דערפאַר איז צו גלויבען, אַז נישט דער מעטש איז געוועזען די הויפּט-זאַך פון געשפּרעך צווישען ניקיטיוק און פרידמאַנען. ער פערלאַנגט דעריבער א האַרבע שטראָף פאַר'ן בעשולדיגטען, ווייל מען קען גלויבען ניקיטיוקען אַז פרידמאַן האָט איהם געוואָלט איבערקויפען.

פרידמאַנען האָט פערטיידיגט אַדוו. זיגמונט וואַשילעווסקי.

דאָס געריכט, אָנערקענענדיג די שולד פון פרידמאַנען, האָט איהם פּראָאורטיילט אויף 6 חדשים אומבעדינגטע תפיסה און אויף 100 גילדען שטראָף.

אר.

צעזייהט און צעשפּרייט

פאַרטריבענע שוועסטערלעך און ברידערלעך פון נאַצי-דייטשלאַנד.

ווען דער טראַגיש-אומגעקומענער בערימטער יודישער מאָלער, מאוריצי מינקאָווסקי האָט געמאָלען זיינע מלחמה-בילדער, אין וועלכע עס זענען אַריין: „היימלאָזע", „מאַמע און קינד", „אין דער רייה נאָך ברויט", „אין שפּיטאָל" און נאָך אַנדערע — זענען מיר, וואָס אַן אמת, טיעף געריהרט געוואָרען פון זיינע געמאָלענע בלאַסע פּנימער פון וועלכע ס'האָט אַראָפּגעשריגען אַזוי פיעל יודישער צער, עלענד און יאוש, אָבער — מיר האָבען, פונדעסטוועגען, געטראַכט, אַז מינקאָווסקי'ס וויזיאָנערישע פאַרשטעלונג איז געגאַנגען עטוואָס ווייטער ווי די ווירקליכקייט...

צוקוקענדיג זיך אָבער צו די פרישע זיבען יונגע קינדער, וואָס זענען געקומען קיין ראַדאָם זעהט מען ערשט ווי דער גרויסער קינסטלער, מינקאָווסקי האָט גוט געקענט די טראַגעדיע פון יודישען פאָלק.

עס איז אָבער פאַראַן אַ גרויסער אונטערשיעד צווישען מינקאָווסקי'ס „היימלאָזע" און די היינטיגע היימלאָזע — די פּליטים: יענע, מינקאָווסקי'ס היימלאָזע זענען געוואָרען היימלאָז צוליב אַ ווילדע סטיכיע, וואָס האָט אַמאָהל דאָ אָדער אויף אַ צווייט אָרט אויסגעבראָכען, אָדער גאָר: צוליב אַ מלחמה. אָבער מיט'ן פערשווינדען — פון אָט דער ווילדער סטיכיע, האָט אַלץ אויפגעהערט, איז אַלץ געגאַנגען אויפ'ן נאָרמאַלען וועג. דאָס הייסט, אַז מינקאָווסקי'ס היימלאָזע זענען געווען צופעליגע און אומדירעקטע קרבנות.

דאַגעגען זענען די פּליטים פון נאַצי-לאַנד קרבנות פון אַ דירעקטע און בייזוויליגע האַנד, וואָס האָט פאָראויס אָנגעצייכענט אַ פּלאַן פון פערניכטען און פעריאָגען.

איז דערפאַר טאַקע דער גורל פון די לעצטע אַ פיעל גרויזאַמער און וועהטאָגליכער.

• • •

א סך, זייער א סך שוידערליכע רציחות און שרעקליכע רשעות האָט שוין די מענטשהייט — צו איר גרויסע חרפה — צוגעזעהען. אָבער אויף אַזאַ אכזריות ווי עס איז געשעהען מיט די ניין בלינדע קינדער אין וויען, האָט זיך אפילו דער גרעסטער סאַדיסט, דער גרויזאַמסטער באַרבאַר נישט געקענט פאָרשטעלען.

דאָס בלוט אין די אָדערען ווערט פאַרקיהלט און עס בייזען זיך די פויסטען, ווען מיר לייענען ווי אַזוי מ'האָט נאָכן „אַנשלוס" פון וויען אַרויסגענומען פון דער שולע פאַר בלינדע, ניין יודישע אומגליקליכע קינדער, צו וועמען די נאַטור איז געווען אַזוי גרויזאַם נישט געבענדיג זיי דאָס ליכט אין די אויגען, נאָר באַשאַפענדיג זיי אין אייביגע בלינדקייט, אין אייביגע פינסטערניש, און מ'האָט זיי, די אומגליקליכע ניין קינדער אַריינגעזעצט, אַליין אָן וועלכען ס'איז וועג-ווייזער, אין א צוג, וואָס איז געגאַנגען צו דער פוילישער גרעניץ און מ'האָט זיי דאָרט אויסגעשפּיגען ווי מען שפּייט אויס א קעהרעלע פון אַן עפּעל... זענען זיי, די ניין בלינדע קינדער אַזוי געשטאַנען צווישען די רעלסען מיט אויסגעשטרעקטע ציטערדיגע הענטלעך און דער לופט און — די צוגען זענען הין און צוריק געפלויגען...

קען מען זיך פאָרשטעלען א גרעסער רשעותדיגער באַרבאַריזם?

יאָ, די פויסטען האָבען זיך געבייזט און טרערען זענען געפלאָסען... געפלאָסען...

און ווען מיר האָבען מיט א צייט שפּעטער אין דער זעלבער צייטונג געלייענט א ידיעה מיט וואָס פאַר א האַרציגע פרייד מ'האָט אין ענגלאַנד אויפגענומען דעם ערשטען „טראַנספּאָרט" יודישע קינדער-פּליטים, זענען אויך געפלאָסען טרערען. אָבער דאָס זענען געווען אַנדערע טרעהרען. טרערען צוליב דער גרויסער התלהבות פון דער ציווילער ענגלישער באַפעלקערונג צום יודישען פאַרטריבענעם קינד און ממילא — האָט מען געזעהען דערין אַן אויסדרוק פון פּראָטעסט צו די, וועלכע האָבען דאָס קינד פערטריבען.

מען האָט געשלינגען יעדעס וואָרט פון די אַלע נישט-יודען, וועלכע האָבען דורך דער מיטהילף פון פערשידענע צייטונגען אָנגעבאָטען זייער הילף דעם יודישען אומגליקליכען קינד.

אין איין צייטונג, למשל, שרייבט אַן ענגלישער באַהן-אַרבייטער: „איך האָב נישט קיין קינד און וועל מיט פרייד נעמען אַ צוויי יודישע קינדער, וועלכע וועלען ביי מיר און ביי מיין פרוי זיין ווי אייגענע קינדער".

אַנדערע ווידער, פרעגען זיך אָן מיט וואָס זיי קענען דינען און בייהילפיג זיין דעם יודישען קינד.

אָט, וואָס פאַרא טרעהרען דאָס זענען געווען.

אָבער נישט נאָר אין ענגלאַנד האָבען די מאַסען אַרויסגעוויזען זייער גרייטקייט צו העלפען די יודישע פּליטים — אויך אין אַ סך אַנדערע לענדער און אויך ביי אונז אין פוילען געפינען זיך פיעל קריסטען, וואָס שטיצען אין אַ גרויסער מאָס די פּליטים-אַקציע. אַזוי, צום ביישפּיעל, זענען מיר עדות ווי א סך ראַדאָמער קריסטליכע אַרבייטער, וואָס פערדינען קוים דעם טאָג איבערצולעבען, האָבען גערן אַראָפּגעגעבען אַ טייל פון זייערע פערדינסטען פאַר דער דערמאָנטער אַקציע.

אַזעלכע דערשיינונגען דערפרייען, טרייסטען, גיבען צו מוט און גלויבען, אַז נאָך נישט אַלץ איז פערשפּילט...

• • •

די אַלע וואָס זענען אַנוועזענד געווען ביי דער ראַדאָמער באַהן-סטאַציע, בעת דער צוג האָט צו אונז געבראַכט פרישע זיבען קינדער-פּליטים, וועלען קיינמאָהל נישט פערגעסען דעם טיפען איינדרוק וואָס עס האָט געמאַכט דער צונויפטרעף פון די זיבען נאַצי-קרבנות מיט די פינף פּליטים-מיידעלעך, וואָס זענען נאָך מיט עטליכע טעג פריהער פאַר זיי געקומען צו אונז.

אַלע קינדער — סיי די זיבען יונגעלעך און סיי די פינף מיידעלעך — זענען פון איין שטאָדט, פון שטעטין. א סך פון זיי געהערען זיך אָן שוועסטערלעך און ברידערלעך, איז דעריבער קיין וואונדער נישט, וואָס די קינדער האָבען פּשוט געוויינט און געלאַכט, געלאַכט און געוויינט ביים צונויפטרעפען זיך אויף דער ראַדאָמער באַהן-סטאַציע.

בשום אופן האָבען די אָפּוואַרטענדע מענטשען נישט געקענט דערשטיקען אין זיך די טרעהרען, וואָס האָבען אַזוי געשטיקט און געשפּאַרט פון האַלדז אַרויס...

עס האָט געקאָנט אַ שטיין ריהרען די קינדער'ס אומרוהיגע בליקען, וואָס האָבען געבלאָנדזשעט איבער'ן פּראָן און געזוכט צווישען דער גרופּע פרעמדע מענשען, זייערע נאָהנטסטע — זייערע טאַטע-מאַמע...

אָבער צום טיפסטען האָבען געריהרט די צוויי יונגסטע קינדער-פּליטים — דער פינף יעריגער יאָאַכים בערגער און דער זיבען יעהריגער יאָזי בראַנדאייס.

זענען דאָך דאָס קינדער, וואָס האָבען נאָך ביז נעכטען נישט אָפּגעטרעטען פון דער מאַמע'ס פאַרטוך און זיך געטוליעט צו דער מאַמע'ס שויס; זענען דאָך דאָס קינדער, וואָס קענען נאָך רעכט אַליין נישט נעמען דעם לעפעל אין מויל אַריין... און דאָ, היינט — פערטריבענע פון זייערע היימען, ווייט פון טאַטע מאַמע און פערוואָרפענע אין אַ פרעמדער שטאָדט צווישען פרעמדע מענשען.

וואָס טראַכט אַזאַ קליינער יאָאַכים צי אַזאַ יאָזי?

פאַרשטייען זיי דען דעם גרויסען צאָרן וואָס איז אויף זיי אויסגעגאָסען געוואָרען?

ניין, זיי פערשטעהען נישט און וועלען עס קיינמאָהל נישט פערשטעהען פאַרוואָס זיי האָבען אָהן אַ פאַרוואָס און אָהן אַ פאַרוואָס פערלוירען זייערע נאָהנטסטע...

אַ געוויסע טרייסט איז כאָטש דאָס, וואָס אַלע קינדער-פּליטים אין ראַדאָם זענען אַריינגעקומען אין גוטע איידעלע הענט.

כדי צו אילוסטרירען די קינדערס צוגעבונדענקייט צו זייערע נייע היימען, וועלען מיר איבערגעבען פאָלגענדען כאַראַקטעריסטישען פאַקט:

נאָכן אָנקומען פון די זיבען יונגלעך, האָט מען צוליב פּעדאַגאָגישע טעמים געוואָלט אויסטוישען די קליינע אילזא, וואָס געפינט זיך ביי פרוי לעסלאָו אויף א יונגעלע און די קליינע אילזא האָט געזאָלט נעמען א שוואָגער פון דער פרוי לעסלאָו — דער ה' ש. לעסלאָו. אילזא אָבער האָט מיט איהרע הענטלעך אַרומגענומען דער פרוי לעסלאָו און בשום אופן נישט געוואָלט זיך טוישען. איר איז דאַ גוט — האָט זי גע'טענה'ט און זי איז פאַרבליבען ביי פרוי לעסלאָו.

אויף ווי ווייט עס האָט זיך איינגעשטעלט די גוטע באַציאונג צווישען דער איידעלער פרוי לעסלאָו און די קליינע אילזא, קען אויך דינען דער פאַקט, וואָס די עלטערען פון אילזאַן האָבען געשריבען צום ה' משה לעסלאָו א בריוו, אין וועלכען זיי בעטען דעם ה' לעסלאָו השגחה צו האָבען איבער אילזאַס צוויי ברידערלעך: געהאַרד און יאָאַכים לידער — אַז מען זאָל זיי ערציהען אין יודישען גייסט ווי מען האָט זיי ערצויגען אין דער היים.

אָבער נישט נאָר אילזא, נאָר אויך אַלע איבעריגע קינדער-פּליטים אין ראַדאָם, פיהלען זיך גוט אין זייערע נייע היימען.

דאָס באַווייזט, אַז די, וועלכע גיבען אַ היים צו די פאַרטריבענע קינדערלעך האָבען דעם בעסטען פּיעטעט און וואַרעמע באַציאונג צום קינד און — דערפילען זייער מאָראַלישע פליכט בשלימות.

גבריאל ווייסמאַן.

גאַז-אַטאַק

איבער ראַדאָם.

היינטיגע וואָך איז אין ראַדאָם דורכגעפיהרט געוואָרען א פּרוב-אַליאַרם פון גאַז און לופט-אַטאַק. צוויי נעכט, מאָנטאַג און דינסטאַג, איז געווען שטאָקפינסטער אין שטאָדט במשך עטליכע שעה. די גאַסען זענען געווען אָבגעליידיקט און ביי די טויערען זענען געשטאַנען די הויז-קאָמענדאַנטען מיט זייערע געהילפען, וועלכע האָבען געטראָגען ספּעציעלע אָרעם-בענדער פון געל-גרינע קאָלירען.

דער גאַז-אַטאַק, וועלכער איז ציימענווייז אויך געווען בעגלייט פון באָמבע און פּעטאַרדע-אויפרייסען האָט זיך גוט איינגעגעבען. דער עולם האָט זיך גענוי צוגעפּאַסט צו די ענטשפּרעכענדע פאָרשריפטען.

דריי פּליטות אין ראַדאָם

די היגע מאַנופאַקטור-בראַנזשע האָט די טעג צו פערצייכענען דריי גרויסע באַנקראָטען.

ס'האָבען באַנקראָטירט דריי בעקאַנטע יודישע פירמעס, פון וועלכע צוויי געפינען זיך אויף זשעראָמסקי גאַס און איינער אויף רוויינסקא. מען שמועסט אַז די באַנקראָטען בעטרעפען אַ ציפער פון קרוב אַ מיליאָן זלאָטעס.

2 יונגע רוצחים האָבען בעקומען 18 יאָהר.

אַלץ צוליעב ליבע.

די שענע 19-יעריגע אַניעלאַ ראָמאַנאָווסקאַ פון דאָרף כאָסטוויסקאָ האָט געהאַט גרויס ערפאָלג ביי דער יוגענד. צום שטאַרקסטען האָבען זיך אין איהר פערליבט צוויי דאָרפישע יונגעלייט: וולאַדיסלאַוו מישקאַ און אַדאַם לעשטשינסקי. נושא-חן געווען ביי אַניעלאַ האָט דער ערשטער, מישקאַ, וועלכער האָט שוין זאָגאָר געקלערט פון חתונה האָבען. פון דעם האָט זיך דערוואוסט לעשטשינסקי און ער איז געקומען פון סטאַרכאָוויץ צו פאָהרען אין דאָרף אַריין. די פאַמיליע ראָמאַנאָווסקאַ, ס'הייסט אַניעלאַ'ס עלטערען, האָט זיך געשטעלט אויף דער זייט פון לעשטשינסקי און טאַקע מיט איהם אָבגעשמועסט א זמן-חתונה.

דער צווייטער חתן, מישקאַ, האָט דערשנאַפּט אין וואָס עס האַנדעלט זיך. ער האָט געשריבען א בריעף צו לעשטשינסקי מיט א וואָהרנונג ער זאָל איהם נישט פערשטעלען דעם וועג צו אַניעלאַ. יענער האָט איהם נישט געענטפערט און איינמאָהל, ווען ביידע זענען געזעסען ביי דער דאָרפישער שענהייט אין שטוב האָט מישקאַ אויסגעשאָסען בכדי אָבצושרעקען זיין קאָנקורענט. אויך דאָס האָט נישט געהאָלפען און לעשטשינסקי איז ווייטער געקומען צו זיין כלה.

מישקאַ איז אַריין אין דער רציחה און האָט בעשלאָסען צו פערענדיגען מיט די וויזיטען פון זיין קאָנקורענט ביי זיין סימפּאַטיע. צו דעם צוועק האָט ער געבעטען זיין חבר סטאַניסלאַוו טשובאַק, אַז ער זאָל איהם העלפען אָנברעכען די ביינער.

אין אַ געוויסען אָוענד ווען לעשטשינסקי איז א היים געפאָהרען אויף א ראָווער זענען איהם בעפאַלען טשובאַק און מישקאַ און מיט קלאָניצעס און אַנ'אייזערנע ספּרענזשינע, איהם אַזוי צעשלאָגען, אַז ער איז מיט א צעשפּאָלטענעם שאַרבען געפאַלען אַ טויטער אויף דר'ערד.

ביידע חברים זענען אַרעסטירט געוואָרען. זייער פּראָצעס איז בעטראַכט געוואָרען היינטיגע וואָך אין היגען קרייז-געריכט. מישקאָ האָט זיך מודה געווען, אַז ער האָט געשלאָגען מיט א קלאָניצע לעשטשינסקי'ן איבערן קאָפּ שוין אפילו דעמאָלס, ווען יענער איז געלעגען אויף דער ערד. ער האָט איהם אָבער נישט געוואָלט טויטען; דאַגעגען טשובאַק האָט געלייקענט, אַז ער איז איבערהויפּט נישט געווען ביים געשלעג. מישקאַ האָט איהם נישט אַרויסגעלאָזט און אויסגעוויזען אין די אויגען אַריין, אַז צוזאַמען האָבען זיי ביידע לעשטשינסקי'ן געשלאָגען.

ביידע דאָרפ'ס-שלעגער האָבען געקריגען צוזאַמען 18 יאָהר. מישקאָ 8 און טשובאַק 10 יאָהר.

מכח דער פּאַטענטען-אַקציע פאַר אָרעמע סוחרים.

די פּאַטענטען-אַקציע פאַר אָרעמע סוחרים, וואָס דער קליינהענדלער-פערבאַנד האָט אונטערגענומען, האָט זיך אין אַ געוויסע מאָס איינגעגעבען. עס איז געשאַפען געוואָרען אַ גרעסערע סומע, וועלכע קלעקט אָבער נישט צו בעפרידיגען די בעדערפענישען פון דער גרויסער צאָהל סוחרים, וואָס נויטיגען זיך אין דער פּאַטענטען-שטיצע.

די צענטראַלע פון קליינהענדלער-פערבאַנד אין וואַרשאַ האָט פערשפּראָכען פון איהר זייט טויזענד זלאָטעס, אויב ראַדאָם וועט געבען 2000 זל. אַזאַ סומע האָט נאָך ראַדאָם אַלענפאַלס נישט געשאַפען.

מיר מיינען, אַז ס'וואָלט נישט קרום געווען דער קליינהענדלער-פערבאַנד זאָל צוזאַמען מיט דער גמילת-חסד-קאַסע אָרגאַניזירען די פּאַטענטען-אַקציע דאַן וואָלטען די 2000 זל. יאָ רעאַליזירט געוואָרען און ממילא וואָלט אויך רעאַליזירט געוואָרען דער צושטייער פון דער וואַרשאַווער צענטראַלע אין דער פאָרם פון די דערמאָנטע טויזענד זל.

„איז פאַרטיידיגונג פון דער קולטור"

אויף די דאָזיגע טעמע האָט דעם פערגאַנגענעם שבת געהאַלטען א פאָרלעזונג אין „אַרבעטער-הויז" דער בעקאַנטער פוילישער ליטעראַט ע מ י ל זעגאַדלאָוויטש.

עמיל זעגאַדלאָוויטש פאַרנעמט אין דער פוילישער ליטעראַטור אַן אָנגעזעהען אָרט און איז אין די פוילישע לייענער-קרייזען, איבערהויפּט אין די אַרבעטער-קרייזען זייער גוט באַקאַנט מיט זיינע וואָגיקע ווערק: „מאָטאָרוו", „אושמיעכו" און „זמור".

איז דעריבער נישט קיין ווינדער וואָס די דערמאַהנטע פאָרלעזונג האָט אין שטאָדט אַרויסגערופען אַזאַ גרויסען אינטערעס ביי די בעסערע פוילישע און יודישע לייענער, וועלכע זענען געקומען מאַסענווייז און — געווען בעגייסטערט פון די שיין געבויטע פאָרלעזונג.

זעגאַדלאָוויטש האָט אויף א מייסטערהאַפטען אופן באַרירט און באַלויכטען אַלע אַקטועלע פראַגען און פּראָבלעמען. אין אַלע פראַגען האָט ער אַרויסגעוויזען גרויס באַהאַוונטקייט. זייער א סך זאַכליכע קריטיק האָט ער געוואָרפען אויף די, וואָס האָבען זיך פאַרדינט...

אינטערעסאַנט איז געווען, ווען ער האָט באַרירט די פּרעסע-צענזור. אַזוי, צום ביישפּיל, גיט ער איבער, אַז נישט איינמאָהל טרעפט, ווען ער שיקט איינע און די זעלבע נאָטיץ אַריין אין צוויי צייטונגען פון צוויי באַזונדערע שטעט ווערט זי אין איין צ י י ט ו נ ג יאָ געדרוקט און אין דער צווייטער — נישט דורכגעלאָזען. דאָס, וואָס עס איז כשר פאַר קראָקאַ — רופט אויס זעגאַדלאָוויטש — איז טריף פאַר לעמבערג...

די פאָרלעזונג איז בכלל געשטאַנען אויף דער געהעריגער הויך און האָט איבערגעלאָזען א גוטען איינדרוק ביי די צוהערער.

„אַ מוציא מיט האָניג"

אונטער'ן דאָזיגען קעפּל טרעטען היינטיגען פרייטאָג אויף אין ראַדאָם די בעליבטע רעווי-אַרטיסטען: חנה גראָסבערג, דאָראָטאַ דאַבקאָווסקאַ, זישע קאַץ, דוד לעדערמאַן און אייזיק ראָטמאַן.

סיי די אַרטיסטען און סיי דער פּראָגראַם זאָגען צו, אַז די פאָרשטעלונג וועט זיין אַנ'אינטערעסאַנטע.

דער זעלבער פּראָגראַם האָט געזאָלט געשפּילט ווערען 2 מאָהל — פרייטאָג און שבת. אָבער צוליב אומאָפּהענגיקע סיבות, וועלכע מ'קען נישט דאָ אויסגעבען, ווערט דער פּראָגראַם געשפּילט נאָך 1 מאָהל — דעם היינטיגען פרייטאָג

מאיר הערץ.

א פאלקס-מעשה'לע

חילול-שבת

I.

אין אַ קליין שטעדטעלע איז געווען אַ גרויסער רב, אַ שטאַרקער תּלמיד-חכם און ירא-שמים. און מחמת אין שטעדטעל האָט געוואוינט אַ קליינע צאָהל יודען, וואָס זענען דערצו געווען גרויסע אביונים, נו, פערשטעהט זיך שוין אַליין, אַז דער רב זייערער האָט אויך נישט געלעקט קיין האָניג. נישט בלויז וואָס ער האָט נישט געהאַט קיין פּרנסה; ער האָט ממש געליטען דחקות.

איז דער רב געזעסען יומם ולילה אין בית-מדרש, געלערענט, גע'דבק'עט זיך און אַפילו נישט געפיהלט, אַז דער חומר מאַהנט עפּעס.

איז כל-זמן די קינדער זענען קליין געווען — האָט אויך די רביצין געשוויגען און פערליב-גענומען. נישט געפּיי-ניגט דעם מאַן, ווען זי האָט געשעצט און בכבוד-געהאַלטען.

זענען די קינדער אָבער גרעסער און דערוואַקסענער געוואָרען, דערצו האָט דער רב געהאַט טעכטער, פאַר וועלכע מען האָט האָט געברויכט זאָרגען אויף נדן, און דאָ איז אַפילו קיין פּרוטה נישטאָ. —

אַז די טעכטער זענען געוואָרען גאָר היבשע בוגרות'ן, האָט שוין די רביצין נישט געקאָנט איינרוהען און האָט איהר שווייגען איבערגעריסען.

פון דעמאָלט-אָן, אַז דער רב פלעגט אַהיימקומען, איז זי פון איהם נישט אָבגעטרעטען און זיך געבעטען ביי איהם:

— ס'טייטש יצחק'ל, ווי לאַנג איז דער שיעור אונזערע טעכטער זאָלען זיצען? סאַרוואָס שווייגסטו? דו ווייסט דען נישט, אַז די תּורה הייסט נישט אַזוי? געוואַלד, יצחק'ל, ס'איז דאָך אַ גרויסער עונש... געה, פאָהר צו אַ גוטען יוד און האַלט ביי איהם אַנ'עצה!

איז דער רב געריהרט געוואָרען און איז אַוועק צו אַ גרויסען צדיק. האָט איהם אָבער יענער אויף אַלע זיינע רייד געענטפערט בדרך רמז:

— ביסט דאָך אַ רב ביי יודען, זעה-זשע זאָלסט נישט מחלל-שבת-זיין!

האָט דער רב נישט פערשטאַנען. אי-בערצופרעגען האָט ער נישט געוואַגט אויס מורא פאַר'ן גרויסען צדיק און ער איז צוריק אַוועק אַהיים.

ווען די רביצין האָט איהם געפרעגט: „נו, וואָס האָט דער רבי געזאָגט?" — האָט איהר דער רב נישט דערצעהלט, וואָס דער צדיק האָט געזאָגט. ער האָט זיך געטראַכט: געה, דערצעהל עס פאַר אַנ'אשה, אַז איך אַליין פערשטעה אויך נישט — האָט ער זי איינגענומען און געזאָגט, אַז דער גוטער-יוד האָט איהם געגעבען אַ ברכה.

תּחילת האָט די רביצין עס אָנגענומען פאַר גוט, געגלויבט און געהאָפט. נאָר אַז עס זענען אַדורך אַ שענע פּאָר יאָהר און ביי די טעכטער האָבען זיך שוין אָנגעהויבען בעווייזען גרויע האָר, האָט דער מאַמע'ס האַרץ אַ ציטער-געטהון און זי האָט ווידער גענומען טענה'ן:

— ס'טייטש, געוואַלד, יצחק'ל! דעם צדיק'ס ברכה ווערט דאָך נישט מקוים! געה נאָכאַמאָהל אַהין צום רבי'ן. ווי קאָנסטו איינרוהען און זיצן אין בית-מדרש גאַנצע טעג? מילא פּרנסה — יאָק פּרנסה אָבער דערוואַקסענע בתולות — ווי לאָזט מען זיי זיצען ביז'ן גרויען צאָפּ? מען ברויך דאָך זעקס חופּות שטעלען אין איין טאָג! געה, יצחק'ל און זייה מרעיש-עולמות!

איז דער רב ווידער אַוועק צום צדיק — אָבער דער אייגענער ענטפער: זעה, דו זאָלסט נישט מחלל-שבת-זיין.

איז ער אַזוי געגאַנגען אַהין און צוריק, אַ מהלך רב, ביז ער איז מיד געוואָרען.

די רביצין האָט געטריבען איהר מאַן צום צדיק און די בתולות האָבען גע-האַלטען אין איין עלטער ווערען.

האָט דאָך אַ צדיק אַ ווייט אויג, האָט ער מסתמא עפּעס געזעהן.

איינמאָהל, ווען דער רב איז געזעסען כמנהגו, אין בית-המדרש און געלערענט, איז אין שטעדטעל אָנגעקומען אַ טייערע קאַרעטע מיט רייכע, אָנגעזעהענע טוח-רים און גלייך פערפאָהרען צום רב'ס איינגעפאַלען הייזעל.

די רביצין, דערזעהענדיג אַזעלכע רייכע לייט, איז געוואָרען אויסער זיך און זי האָט קוים אויסגעשטאַמעלט:

— נאָך וואָס דאַרפען די יודען דעם רב? אפשר אַ דין-תּורה! וועל איך שיקען נאָך איהם. דער רב איז אין בית-מדרש.

— מיר וואָלטען טאַקע געבעטען שיקען נאָך רב, — האָבען די הויכע לייט געזאָגט. און ס'איז גלייך געשיקט גע-וואָרען אַ שליח-מיוחד אין בית-מדרש אַריין, פונוואַנען דער רב' איז באַלד געקומען.

דער רב האָט זיי דערלאַנגט שלום און געבעטען זיצען. און אַזוי ווי דער רב איז געווען אַנ'איש-תּם, האָט ער נישט געוואוסט פון קיין שום מעשיות, נאָר תּיכף צוגעגאַנגען צום ענין און געפרעגט:

— וואָס האָבען די יודען געוואָלט? אַ דין-תּורה? צי עפּעס וועגען אַ דבר-מצוה?

האָט דער עלטסטער פון די רייכע לייט ערקלערט, אַז זיי זענען געקומען פון אַ ווייטער מדינה. זייער רב איז געשטאָרבען. און היות, ווי זיי האָבען זיך נאָכגעפרעגט אויף פערשידענע רבנים, האָט מ'ען זיי געהייסען דאָ אַהערפאָהרען. די איבריגע פּיער האָבען געשוויגען, בלויז צוגעשאָקעלט מיט די קעפּ, אַז ס'איז אמת; און דער עלטסטער וואָס האָט אויסגעזעהן צו זיין אַנ'אָדם חשוב, לויט זיין הדרת-פּנים, האָט ווייטער גערעדט: דעריבער, רב, זייט ווי-סען, אַז מיר זענען געקומען, אַלס ראשי הקהל, אייך אויפנעמען פאַר אונזער רב און איהר וועט גליקליך זיין ביי אונז.

ר' יצחק'ל איז גאָרנישט נתפּעל גע-וואָרען. אַדרבה, ער האָט זיך עפּעס דערשראָקען פאַר אַזאַ גליק און ער האָט זיך געבעטען: מי אני? — נישטאָ קיין גרעסערע רבנים פאַר מיר?

— ניין, טאַקע אייך ווילען מיר! אַ גרויסער צדיק האָט אונז אַזוי געהייסען. און אפשר ווילט איהר וויסען ווער? דער צדיק איז דער און דער!

און דער עלטסטער האָט אָנגערופען דעם נאָמען פון יענעם צדיק, צו וועמען דער רב איז כסדר געגאַנגען פּועל-ישועות-זיין.

האָט דער רב געזעהן, אַז ס'איז נישט פּשוט. געגען אַזאַ סימן האָט ער זיך נישט געקאָנט געגענשטעלען, בפרט, אַז די רביצין מיט די טעכטער האָבען זיך אָנגעהויבען בעטען מיט טרעהרען פון פרייד:

—ס'טייטש, טאַטע, ווילאַנג איז דער שיעור אַזוי זיך צו פּייניגען אין אָרימ-קייט און ווילאַנג וועלען מיר אַזוי זי-צען און וואַרטען?

אויך די רביצין האָט איהם געגעבען צו פערשטעהן: זעהסט דאָך, יצחק'ל, ס'איז מן השמים, אַז דער צדיק הייסט אויך!

האָט זיך דער רב געלאָזט איינרעדען און האָט מסכים געווען באַלד צו פאָה-רען, כדי צו האַלטען דאָרט די ערשטע דרשה וואָס די רייכע מענשען האָבען פון איהם פערלאַנגט.

האָבען די רייכע לייט אַרויסגענומען אַהן אַ שיעור געלד און געהייסען מאַ-כען אַ גרויסע סעודה. דאָס אָרימע שטיבעל פון רב איז געוואָרען אויפגע-לעבט. ליכטיג אין יעדען ווינקעלע. מ'האָט געקאָכט, געבאַקען ווי אויף דער רייכסטער חתונה.

אָבגעגעסען, אָבגעטרונקען, האָבען די רייכע לייט דערוויייל אויף אַ קאָנטאָ איבערגעלאָזט אַ הון-רב דער רביצין און זענען אַוועקגעפאָהרען מיט'ן רב אין דער הערליכער קאַרעטע.

אַז די קאַרעטע איז אָבגעפאָהרען אַ שפּאַרען מהלך פון שטעדטעל, האָבען די פערד גענומען פ ל י ה ע ן. דאָס זענען גאָרנישט קיין פערד געווען נאָר שטיקער שוימענדיגע וואָלקענס, וואָס ווערען געטריבען פון אַ שטורעם-ווינד. שטעדט און גאַנצע מדינות זע-נען פערבייגעלאָפען ווי שטיקלעך שטויב, און פון גיכען פליהען האָט דער רב נישט געקאָנט דעם אָטעם כאַפּען. אָט-אָט — האָט ער געמיינט פאַלט ער אַראָב פון דער קאַרעטע. ער האָט זיך פאַר גרויס שרעק אָנגעכאַפּט אָן די רייכע מענשען. וועלכע האָבען אויסגע-בראָכען אין אַ ווילד געלעכטער: כאַ-כאַ! כאַ-כאַ-כאַ! דער רב איז נאָך מעהר דערשראָקען געוואָרען, ווייל לויט זיי-ערע ווילדע קולות האָט ער פערשטאַ-נען, אַז דאָס זענען נישט קיין תּלמידי-חכמים, נאָר ווער ווייס? אפשר שדים רחמנא-ליצלן?

האָט דער רב זיך אינגאַנצען געוואָר-פען, געבעטען צו גאָט. און די רייכע לייט האָבען איהם אַרויסגעשטעלט לאַנגע צונגען און געלאַכט.

דריי טעג מיט דריי נעכט איז די קאַרעטע אַזוי געפלויגען און דער רב האָט געוויינט פאַר זיי און געבעטען זיך אַ גאַנצען וועג: „יודען בני רחמנים, וואוהין פיהרט איהר מיך"?

אָבער יענע האָבען גאָרנישט געענ-טפערט, נאָר געלאַכט.

זענען זיי אָנגעקומען אין אַ ווייטער מדינה. די קאַרעטע איז פערפאָהרען צו אַ הערליכען ריזיגען שלאָס. וואוהין די לייט האָבען אַריינגעלאָזט דעם רב און הינטער איהם פערשלאָסען די טהיר אויף צעהן אייזערנע שלעסער.

אינוועניג, אין שלאָס, האָט דער רב גענומען אַרומבלאָנדזשען און ער איז געגאַנגען שטוב-איין, שטוב-אויס. אומעטום האָט געהערשט אַ טויט-שטילקייט און אַ פּחד האָט אַראָבגעקוקט פון די ווענד, אין וועלכע עס זענען געווען אויסגעהאַקט קליינע פענסטערלעך, מיט אייזערנע קראַטעס בעשלאָגען.

איז ער אַזוי געגאַנגען און געגאַנגען, ביז ער איז אַריין אין אַ גרויסען צי-מער, וואו ס'איז נישט מעהר געשטאַ-נען ווי אַ גרויסע שאַנק. האָט ער זי פאָרזיכטיג אויפגעמאַכט. איז דאָרט אינ-וועניג ווידער געשטאַנען אַ שאַנק; האָט ער ווייטער אויפגעעפענט. איז ווידער געשטאַנען אַ שאַנק. האָט ער אַזוי אויפ-געעפענט זיבען שענק. אין דער לעצטער שאַנק איז געשטאַנען אַ הויך קעסטעלע; האָט ער עס געעפענט, איז דאָרט אויך געשטאַנען נאָך אַ קעסטעלע און נאָך אַ קעסטעלע. אויך דערזעלבער מספּר — זיבען. אין לעצטען קעסטעלע איז געשטאַנען אַ בלויזער קאָפּ פון אַ מענש. נעבען איהם איז געשטאַנען אַ קליין צאַנקענדיג לעמפּעל. פון קאָפּ האָבען אַרויסגעלויכטען צוויי שוואַרצע, פינקעלדיגע אויגען. ס'פּנים איז געווען אַרומבעוואַקסען מיט אַ באָרד און פּאות.

דער קאָפּ האָט געקוקט און געשוויגען. האָט דער רב איהם געוואָלט אָנריהרען, האָט דער קאָפּ זיך אָנגערופען:

— נישט ריהר מיך אָן!

— נישט ריהר מיך אָן!

איז דער רב אָבגעשפּרונגען אין איין פּחד און דער קאָפּ האָט גענומען רע-דען מיט אַ קול פון אַ רוח:

— הער מיך אויס. בן-אדם! קודם, ריהר מיך נישט אָן, אַז נישט, וועל איך אַזאַ געשריי טהון, אַז די לייט וועלען באַלד קומען צולויפען און דיר דיין קאָפּ אָפּהאַקען. זאָלסט וויסען, אַז איך האָב אָנגעוויזען אויף דיר. איך בין אויך, ווי דו, געווען אַמאָל אַ רב. דאָ זענען ווילדע מכשפים פאַרהאַן. זיי זו-כען אַ מענש, וואָס זאָל זיין אַ בכור פון זיבען דורות. איך בין אויך אַזאַ בכור. מיין טאַטע, מיין זיידע, מיין עלטער-זיידע, אַזוי ביז זיבען דורות זע-נען אַלע בכורים געווען. האָבען מיך די כּשפים געפאַנגען, אָבגעהאַקט מיין קאָפּ, אַרונטערגעלעגט אַ שם אונטער מיין צונג, און איך זאָג זיי נביאות, צי זיי זאָלען מלחמה-האַלטען, צי נישט. און ווי איך זאָג זיי, אַזוי געשעהט.

— און פאַרוואָס האָסטו אָנגעוויזען אויף מיר? — האָט דער רב געוויינט און געפרעגט דעם רעדענדיגען קאָפּ.

— ווייל איך קאָן נישט לענגער נביאות-זאָגען, ווי זיבען יאָהר. און אַזוי ווי מיין צייט לאָזט זיך היינט אויס האָבען מיך די מכשפים געפּייניגט און איך האָב אויף דיר געמוזט אָנווייזען, ווייל דו ביסט אויך אַ בכור פון זיבען דורות!

(סוף קומט)

י. ב. שטריימאַן

עס וויל דער ווינט נישט שווייגען

דער הימל שנייצט אַריין די נאָז
אין אַ ברודיק טיכל
און די ערד וואַרפט פון זיך
אַראָפּ דאָס גרינע ציכל.

צוויי קראָען שלאָגען זיך אין פעלד
איבער אַ שוואַרצע שמאַטע,
זעקס קינדער ציטערן פאַר קעלט
אין די קאַלטע כאַטע.

זיבן טויבן וואָרקען אויפ'ן דאַך
און טוליען זיך צוזאַמען
שיט אַ שניי אין די בלאַך
שרייט הויך: מאַמע, מאַמע.

עס זעט דער בוים אויס אַ מאָנסטער
מיט זיינע דאַרע צווייגען,
און פון דאַך קאַפּעט אַ טרער
און עס וויל דער ווינט נישט שווייגען

קאַקעמייקע, אדער סאַן שמינגע-דגינגע!..

קלאַפּאַטען פון אַ יודישען עמיגראַנט

פון י. אָבערזשאַנעק

נו, וואָס זאָגט איצט? איהר האָט נאָך טענות צו דער וועלט? זעהט איהר, אַז ס'איז נאָך דאָ יושר און גערעכטיג-קייט?

זעהט, זעהט, ווי די וועלט „עפּענט ברייט די טויערן" פאַר אונז יודען, ווי יעדע מלוכה וויל האָבען דאָס גליק „אַריינצוכאַפּען" די פּאָר מיליאָן יודע-לעך... זעהט וואָס פאַראַ לענדער זיי ווילען אונז אַוועקגעבען, וואָס פאַראַ „שמאַלץ-גרובען" זיי ווילען אונז אַוועק-געבען. ווי יעדע מלוכה איז גרייט אָפּצוגעבען דאָס „שענסטע און בעסטע" וואָס זי פערמאָגט. יעדע מלוכה שרייט:

— יודעלעך, קומט צו מיר!..

— יודעלעך, געהט נישט צו יענעם, קומט צו מיר!..

איז דאָס די מעשה מיט יענעם אַל-טען טאַטען וואָס האָט צעהן רייכע קינ-דער, זיהן און טעכטער. איינער פער-גינט נישט דעם צווייטען צו האָבען דעם טאַטען ביי זיך. לאָזט איינער דעם צווייטען נישט צו דאָס גליק. איינער קריגט זיך מיט'ן צווייטען:

— אַ מכה וועסטו האָבען, נישט דעם טאַטען!..

— קרענק מיט יסורים וועסטו האָבען, נישט דעם טאַטען!..

דער שפּיץ איז, אַז פון גרויס ליבּ-שאַפט גייט דער אַלטער טאַטע אויס ווי אַ ליכט און שטאַרבט ערגיץ אין אַ מושב זקנים.

אָבער נישט דאָס בין איך אויסען. איך וויל נאָר זאָגען, אַז דאָס „וועלט-געוויסען" האָט ויך אַ ריהר געטון. ענגלאַנד פּראָטעסטירט, אַמעריקע קעהרט וועלטען. האָלאַנד לאָזט אַריין... בעלגיען עפענט די גרעניצען... אויף 4 טעג. אַרגענטינע „פּאַראַורטיילט". טשעמ-בערלען פאָהרט קיין פּאַריז, היטלער שיקט שלוחים קיין לאָנדאָן. מ'טיילט קאָלאָניעס. אַלץ איז אָנבעלאַנגען אין מיר, וואָס איך חיל נעהמען, וואָס איך וועל מיר אויסקלויבען.

איצט האָב איך ב"ת א „וויבור" פון קאָלאָניעס. קאָלאָניעס אויף קאָלאָניעס. איך קען מיך נישט דעצידירען, וואָס נעהמט מען? וועלכע קאָלאָניע וועט זיין פּאַסיג אי פאַר מיר, אי פאַר מיין ווייב.

האָב איך טאַקע די היינטיגע וואָך געהאַט דעם ערשטען „צוזאַמענשטויס" מיט מיין יודענע. און טאַקע צוליב דער קאָלאָניע-פראַגע.

די היינטיגע וואָך, האָב איך מיין יודענע צוגעשטעלט די קאָלעקציע קאָ-לאָניעס, וואָס מ'גיט אונז. האָב אויס-גערעכענט די מעלות פון יעדער קאָ-לאָניע באַזונדער, און צום סוף האָב איך אַרויסגעזאָגט מיין מיינונג:

— פון דער גאַנצער קאָלעקציע גע-פעלט מיר — טאַגעניקע!

— וואָס איז דאָס פאַר אַ קאַקעמייקע? — האָט מיך מיין יודענע געפרעגט.

— נישט קאַקעמייקע — נאָר טאַנגע-נייקע.

— זאָל זיין טאַרעדייקע.

נישט טאַרעדייקע. טאַרעדייקע איז געווען ערגיץ אַ בּרחן, און טאַנגע-נייקע איז אַ קאָלאָניע, אַן ארץ זבת חלב ודבש.

— אָבער וואָס פאַר אַ מדינה איז דאָס קאַקעמייקע — טאַנגעניקע. מיין איך? מסתמא אַן אויסגעוואָרפענער העק?

— וואָס רעדסטו אַ העק גאָר, דאָרט געפינען זיך שוין איצט 5 מיליאָן נע-גערס...

— נ—ע—ג—ע—ר—ס?! — האָט מיין יודענע געמאַכט אַ געוואַלד — אַן אומ-גליק האָט מיך געטראָפען. צו שוואַרצע מענשען ווילסטו מיך אַריינפּאַקען?

דערהערט שוואַרצע מענשען האָט גענומען אַ וואָרט מיין טעכטערל:

— „טאַטושו. יאַ כצע דאָ מוזשינוב"... די מוזשינעס זענען מאַראַווע, זיי האָבען בלוט-רויטע ליפּען, ווייטע ציין „יאַק פּערעלקי"... שוואַרצע שליפּיעס „יאַק אַגיען"... טאַטעשי זאָל זעהען, „יאַק אַני טאַנטשאַן"... טאַטעשי, כצע דאָ מו-זשינוב, דאָ קאַקאַמייקי"...

הערענדיג, אַז מיין טאָכטער איז אויך מסכים מיט טאַגעניקע, האָט מיין יו-דענע גענומען קלאַפּען אין טיש אַריין:

— איך וויל נישט קיין קאַקעמייקע!..

איך דאַרף נישט קיין שוואַרצע מענשן!.. שימשע בעריש, שלאָג דיר פון קאָפּ אַרויס קאַקעמייקע!.. זאָלסט מיר אויפ-הערען צו קאַקעמייקען, דו הערסט?!..

הערענדיג דעם טומעל ביי מיר אין שטוב, איז אַריינגעקומען מיין שכן, קאַפּעל קיווע.

— וואָס טוט זיך דאָ ביי אייך? וואָס זענען עס פאַר אַ געוואַלדען?

— אַלץ זי, מיין יודענע. עס געפעלט דאָך איהר נישט טאַנגענייקע!.. אַ גרוי-סע פּריצה מיין אשה, מען גיט איהר אַ ברויט מיט אַ מעסער, געפעלט עס איהר נאָך נישטו!..

— איך פאַרשטיי נישט — האָט מיין שכן געצויגען מיט די פּלייצעס — ווען וואָס רעדט איהר?

Dobre światło uprzyjemnia życie.

Dajcie zawczasu każdemu dziecku dobre światło, chroniąc jego oczy przy czytaniu, odrabianiu lekcji i w czasie zabawy. W pokoju dziecinnym stosujcie Osramówki D na 125 Dlm o nieprześcignionej jakości i rozgłosie światowym.

OSRAMÓWKI-D

znakowane w dekalumenach gwarantują małe zużycie prądu.

אויפבוי און צושטערונג

אין אונזער גאַנצער געשיכטע טרעפען מיר אויף אויפשטייג און אונטערגאַנג און ווידער אויפשטייג.

איבעראַל האָבען אָבער שטענדיג געשטויסען צום אונטערגאַנג אינערליכע קריגערייען, וועלכע האָבען אונטערגעגראָבען דעם יסוד פון די נאַציאָנאַלע עגזיסטענץ און דערפיהרט דאָס פאָלק ביז די טראַגישסטע מדרגה.

די ליכטיגע מאָמענטען פון דערהויבונג, פון רעסטאַווּרירונג פון פאָלק, זענען ווייטער צו פערדאַנקען דאָס דערהויבען זיך איבער די עגאָאיסטישע נוצען, צו דער מדרגה פון אידעאַלע קעמפער, צום נוצען פון גאַנצען פאָלק.

• • •

ביים אויפבוי פון די יודישע מלוכה נאָך גלות בבל טרעפען מיר אָן אויף אַזעלכע אידעאַלע פיהרער, וועלכע האָבען די גרעסטע לייסטונגען און אַרבייט געגעבען צום צוריק אויפלעבען פון דער צושטערטער יודישער מלוכה און אַליין פון דעם ריזען-טריאומף גאָרנישט גענאָסען.

דער דעמאָהלסטיגער גרינדער און בענייער פון די יודישע מלוכה עזרא איז געבליבען אין בבל. ער איז נישט אויפגעגאַנגען קיין א״י, נישט וועלענדיג אריינברענגען קיין קריג אין די נייע ענטשטאַנענע מלוכה וועגן דער פיהרערשאַפט. ער האָט פערשטאַנען, אַז זיין אריינקומען קיין א״י וועט ארויסרופען א שפאַלטונג, ווייל צוליב זיינע ריזען-טהאַטען פאַר די יודישע מלוכה וועט איהם דאָס פאָלק וועלן געבען די כהונה גדולה, אָדער די הויפט-אָנפיהרערשאַפט; דערפון וועט ענטשטעהן א אינערליכע מלחמה צווישען די איבריגע פיהרער זרבבל און יהושע בן צדוק און דערפאַר האָט ער רעזיגנירט פון צו זעהען זיין אויסגעטרוימט פרייליאַנד, וועלכעס איז געווען זיין העכסטער אידעאַל — לטובת דער גאַנצקייט פון דאַמאָלסדיגען יודענשטאַט.

קען מען נאָך ביי א צווייט פאָלק אָנטרעפען אויף א העכערע מאָס אידעאַליזם?

אַ מענש, וועלכער האָט זיין גאַנץ לעבען געשפענדעט לטובת די אידעע פון מלכות ישראל, און אויף וועןמענס הענד דער דאַמאָלסדיגער מעכטיגער קעניג (און וועלט-הערשער) פון פערסיען האָט די ערלויבעניש (אויפן הייליגן לשון דעקלעראַציע) אויפצובויען די יודישע מלוכה געגעבען איז געבליבען פון זיין אידעאַל פונדערווייטענס אום נישט ארויסצורופען קיין שפאַלטונג, אום נישט צו געניסען פון דעם פערדינטען כבוד, וואָס דאָס פאָלק האָט איהם — אַלס אַנערקענונג — געוואָלט צוטיילען.

• • •

דער ענטגילטיגער אונטערגאַנג פון יודישער מלוכה, וועלכע איז ענטשטאַנען א דאַנק די אונגעהויערע מאָס אידעאַליזם פון עזרא נחמיה, איז געקומען ווידער נישט פון דרויסען, נאָר פון אינווענינג; רוים האָט טאַקע געשטורעמט די מויערען און פערברענט דאָס בית בית המקדש, נאָר פעראורזאַכט דאָס אָנקומען פון רוים צו צופרעסען דעם קערפער פון דער יודישע מלוכה האָט די אינערליכע שפאַלטונג און קאַמפען.

די קראָהען פרעסען נאָר טויטע קערפערס, אָבער קיינמאָהל ענטוואָגען זיי זיך נישט אָנצופאַלען אויף לעבעדיגע מענשען. דאָס בלויזע אָנפליהען פון א קראה אויף א מענש איז א סימן, אַז דער מענש איז טויט.

דער יודישער קערפער איז פריהער געטויט געוואָרען דורך די אינערליכע קאַמפען, וועלכע האָבען פאָרגעברייט פאַר רוים איהר פעטע פאַרציע.

דאָס וואָס האָבען נישט געקענט דורכפיהרען אַלע סיריש-גריכישע קעניגרייכען צוליב די שטאַרקע פעראייניגונג פון די מאַכאַבעער, האָט דורכגעפיהרט רוים צוליב די קאַמפען, וועלכע זענען ארויסגערופען געוואָרען צוליב די 2 ריוואַליזירענדע פאַרטייען: פרושים און צדוקים. דאָס איז געווען א קאַמף צווישען שטות און סיסטעמען. איינע האָט געהאַלטען פון א רעליגעזע שטה און די צווייטע פון א בלויז נאַציאָנאַלע שטה. דער קאַמף, וועלכער האָט בעשאַפען א ברודער-קאַמף צווישען די קעניגליכע זיהן אריסתובול און הורקנוס האָט דערפירט צום פולשטענדיגען אונטערגאַנג פון דער יודישע מלוכה.

אויב די מלוכה איז ענטשטאַנען אַ דאַנק די הויכע אידעאַלע געפיהלען פון עזרא, וועלכער איז ענטלאָפען פון כבוד און פון פיהרערשאַפט, איז זי אונטערגעגאַנגען צוליב'ן קאַמף פון קעניגליכע זוהן אריסתובול, וועלכער האָט זיך געיאָגט נאָך כבוד און אייגענוצען און מיט געוואָלט געוואָלט פערכאַפען די קרוין ביי זיין עלטערען ברודער הורקנוס וועלכער איז געווען דער איינציג-בערעכטיגטער טראָהן-פאָלגער נאָך זיין מוטער די קעניגין שלומית אַלכסנדרה.

דער פאַרטייאיש-סיסטעמען-קאַמף צווישען די רעליגעזע פרושים און נאַציאָנאַלע צדוקים איז געוועזען דער אָנהויב פון אונטערגאַנג פון די יודישע מלוכה.

• • •

דאָס קומט אויפ'ן געדאַנק אין אַנבליק פון די געגענווערטיגע חורבנות און אינערליכע פאַרטייאישע שטות און קאַמפען אין יודענטום.

דאָס קומט אויפ'ן געדאַנק ביים דערמאָהנען זיך דעם אַרויסטריט פון דאַמאָלסטיגען פאָרשטעהער, פון נאַציאָנאַלען יודענטום אין פוילישען סיים געגען די יודישע „רעאַקציע" געגען די „צאַדיקי" און „צודאָטוואָרצי".

יאָ, דער פאַרטיי-קאַמף האָט א גרויס חלק אין יודישען חורבן. שוין די העכסטע צייט צו פעראייניגען זיך.

די רעטונג פון יודענטום פאָדערט עס.

פון אַלטען מוסטער

און יעקב האָט געשיקט שליחים צו זיין ברידער עשיו.

די ערשטע שלום-אונטערהאַנדלונגען צווישען יעקב מיט עשיו'ן זענען געוועזען געבויט אויף די יסודות: א) לדורון ב) לתפלה און ג) למלחמה, ד״ה די שלום-אַונטערהאַנדלונגען קענען דאַן האָבען ערפאָלג ווען זיי זענען בעגרינדעט מיט די דערמאָנטע עלעמענטען; בלויז געבען מתנות אָדער בלויז בעטען ביי עשיו'ן ווידקט קיינמאָהל נישט; איבערצייגען, איבערצייגט עשיו'ן נאָר ווען ער שפירט די קראַפט פון דעם שלום-אונטערהאַנדלער.

אונזער יעצטיגע שוואַכקייט איז א רעזולטאַט פון אונזער בלויז בענוצען זיך מיט 2 עלעמענטען: דערלאַנגען מתנות און בעטען רחמים און עס פעהלט דער הויפט-עלעמענט, די גרייטקייט פון ווידערשטאַנד, וועלכער ווערט דורך אונזערע פיהרער זעלבסט אָבגעשוואַכט.

... און עשיו איז איהם ענטקעגן געלאָפען און איהם געהאַלזט... און געוויינט.

די אַגדה דערצעלט, אַז ווען עשיו איז אָנגעפאַלען אויף יעקב'ן און איהם געוואָלט אָבבייסען דעם קאָפ, איז יעקב'ס האַלז געוואָרען האַרט ווי מירמעל-שטיין און עשו האָט צעבראָכען זיינע ציין און האָט פון גרויס וועהטאָג געוויינט.

אַזוי איז עס שטענדיג, אַז יעקב שטעלט אַ האַרטען ווידערשטאַנד, ער מאַכט זיין האַלז ווי מירמעל-שטיין שרייט עשו פון וועהטאָג אויף זיינע צובראָכענע ציין, ווען ער וויל איינבייסען דעם ווידערשטאַנד'ס-פעהיגען יודישען האַלז.

... און ער האָט איהם געזאָגט: דיין נאָמען וועט פון יעצט אָן שוין נישט הייסען יעקב נאָר ישראל, ווייל דו האָסט געקעמפט מיט מלאכים און מענשען און זיי בייגעקומען.

יעקב איז געווען א שימף-נאמען, א זידעל - ווארט פון העבראַאישען נאמען אויסנארער (ויעקבני זה פעמים), ווען ער האט אבער ארויסגעוויזען העלדען-טהאטען און קאמפען האט ער זיך פערדינט צו אַנ'ערהענהאפטע בעציהונג און שיינעם נאמען אפילו ביי זיינע געגנער.

... נאכוואס פרעגסט דו אויף מיין נאמען און ער האט איהם דארט געבענשט.

אז א פרעמד - פעלקערדיגער בענשט, אדער העלפט א יוד שעמט ער זיך דערמיט און בעהאלט זיך איס. ער וויל נישט אויפגעבען זיין נאמען.

דאס איז דער פראטאטיפ פון די „אונבעקאנטע שפענדער" לטובת די יודישע פליטים.

... דערפאר זאל יודען נישט עסען דעם גיד הנשה, ווייל עשו'ס שר האט דערין אנגערירט.

לעצטענס זינט דער שר של עשו האט זיך צו געריהרט צום פלייש (שחיטה גזרה) טארען שוין יודען באלד גאר קיין פלייש נישט עסען.

...זייערע סטאדעס שאף און זייערע איינקויפונגען זענען סיי ווי אונזער. לאמיר זשע דעריבער איינשטימען זיי זאלען זיך בעזעצען ביי אונז.

מיט די ווערטער האט דער פערליבטער חתן - בחור שכם בעגרינדעט פאר די איינוואוינער יזיי זאלען ערלויבען יעקב'ן זיך ביי זיי צו בעזעצען, ווייל דאס גאנצע האב און גוטס וועט סיי ווי צו זיי געהערען. דאס איז ווייזט אויס געווען דער בעסטער איבערצייגענדער ארגומענט פאר'ן ערלויבען צו בעזעצען ביי זיי יעקב'ן.

צו בעגלייס אונז נישט דער זעלבער ארגומענט אין אונזער גאנצען גלות. דאס יודישע האב און גוטס איז סיי ווי זייער. זאלען זיי זיך בעזעצען. מ'וועט שוין טאכען.

די קינדער פון יעקב'ן האבען אויסגעטויט און אויסגערויבט די שטאדט, וועלכע האט געשענדעט זייער שוועסטער.

דער ערשטער קאמף פאר יודישע עהרע און ראסען-שאנדע.

אהרן פרידענטאַהל.

באַנדיטען-אָנפאַל הינטער ראַדאָם.

מיט עטליכע טעג צוריק איז אויסגעפיהרט געוואָרען אַ דרייסטער באַנדיטען אָנפאַל אין וואַלד הינטער גלאָוואַטשאָוו.

דאָס איז געווען פאַרנאַכט ווען די פויערים זענען צוריקגעפאָהרען פון יאַריד, וואו זיי האָבען געלייזט געלד פאַר זייערע פראָדוקטען. אין וואַלד זענען פאַרמאַסקירטע באַנדיטען זיי בעפאַלען און צוגערויבט ביי זיי בערך טויזענד זל.

די באַנדיטען האָבען מיט געוועהר אין דער האַנד טעראָריזירט די פויערים. זיי האָבען געהייסען אויסטוהן די פויערים און געדראָהט זיי, אַז, זייער לעצטע שעה האָט געשלאָגען און זאָלען זיך גרייטען צום טויט.

איין פויערטע האָט זיך איינגעגעבען אַ דאַנק דער פינסטערניש, זיך אויסצובעהאַלטען אויף א פיהר פון גענז און די באַנדיטען, מיינענדיג, אַז זי איז געלאָפען אויפן פאָסטערונעק רופען הילף, זענען שנעל פערשווינדען געוואָרען אין וואַלד. די פויערים זענען אָבגעקומען מיט שרעק.

די פאָליציי, וועלכע האָט זיך דערוויסט פון דעם, האָט אָנגעהויבען אַנ' ענערגיש געיעג און געכאַפט די חברה-לייט.

ליקווידאַציע פון טעאַטער ראַזמאַיטאָשטשי — נישט אַקטועל

אין צוזאַמענהאַנג מיט די קלאַנגען, אַז דאָס טעאַטער „ראַזמאַיטאָשטשי" זאָל ווערען איבערגעגעבען אין אַרענדע אויף אַ קינאָ, האָט דער פרעזעס פון דער נעזעלש. „פריינד פון ליטעראַטור און קונסט" ריכטער באַבקאָווסקי, ערקלערט, אַז דאָס טעאַטער ווערט נישט ליקווידירט. ס'איז געווען אַ מיינונג, צו פערוואַנדלען דאָס טעאַטער אין אַ קינאָ פאַר יוגענד, בכדי אַזוי-אַרום צו קענען רעמאָנטירען די זייטיגע זאַהלען אין טעאַטער, ווי אויך די סצענע. מחמת דעם אָבער, וואָס דער קינאָ-סעזאָהן האָט זיך שוין אָנגעהויבען איז דאָס דערווייל נישט אַקטועל. אויב ס'וועט אַמאָהל יאָ זיין אַקטועל, וועט עס רעאַליזירט ווערען אויף אַזאַ אופן, אַז עס וועט נישט שאַדענען דאָס לעבעדיגע וואָרט אויף דער טעאַטער-סצענע. אַזוי למשל איז פערהאַן, אַ פאָרשלאַג, אַז אין אַזאַ פאַל זאָל אַ האַלבער מאָנאַט געשפּילט ווערען קינאָ און אַ האַלבער מאָנאַט זאָל דער זאַהל רעזערווירט ווערען אויף טעאַטער.

— נו, וועגען טאַגענייקע?

— וואָס פאַרא מאַכערייקע?

— נישט מאַכערייקע, נאָר טאַגענייקע?

— וואָס איז דאָס פאַרא איינער, דער טארעדייקע?

— רבונו של עולם, נישט טאַרעדייקע, נאָר טאַגענייקע. ט—אַ—ג—ע—נ—יי—ק—ע. די קאָלאָניע, וואָס מ'גיט איצט פאַר יודען. איהר האָט נישט געהערט וועגען טאַגענייקע?

— אהאַ, דאָרט וואו די שוואַרצע מענשען זענען...

— אָט, אָט, אַ מענש זאָל נישט וויסען וואָס ד אָ ס איז טאַגענייקע? די גאַנצע וועלט קאָכט איצט מיט טאָגענייקע, און איהר ווייסט גאָרנישט?

יאָ, כ'ווייס. כ'האָב טאָקע געלייענט וועגען דעם קאַקעמייקע, אָבער ווייסט איהר וואָס פאַר א לאַנד דאָס איז דאָס קאַקעמייקע?

— אָוודאי ווייס איך. עס זענען דאָרט פאַראַן 5 מיליאָן נעגערס.

— און וואָס נאָך דאָרט איז, האָט איהר געהערט.

— וואָס?

— טסע-טסע פליגען!

— וואָס זענען עס פאַרא פליגען?

טויט-פליגען. אז אזא פליג שטעכט א ביס שטאַרבט מען אויפ'ן אָרט. גיפטיגע פליגען

—נו, איז וואָס? וועלען מיר דאָך באַלד קענען האָבען א גוט עקספּאָרט-אַרטיקעל.

— וואָס?

— נו, פון די טסע-טסע פליגען.

וואוהין וועלען מיר זיי עקספּאָרטירען?

— קיין דייטשלאַנד!.. מיר וועלען די פליגען עקספּאָרטירען קיין בערלין, קיין מינכען, קיין בערכטסגאַדען, קיין רוים. וואַגאָנען-ווייז וועלען מיר עקספּעדירען דעם דאָזיגען אַרטיקעל!..

— און איך — האָט מיין שכן קאָפּעל קיווע געזאָגט - האַלט נישט פון דעם פליגען-עקספּאָרט. אין דעם קאַקעמייקע קען מען מאַכען אַנדערע געשעפטען.

— דהיינו?

— איך מיין, אַז מיר זאָלען ביידע מאַכען שותפות-געשעפט.

— למשל?

— מיר זאָלען זיך מאַכען א פאַבריקעל.

— וואָס פאַר א פאַבריקעל?

— איך וועל פאַבריצירען גוטאַלין. און איהר — מילך-זייף.

— צו וואָס איז דאָס?

— וואָס פאַרשטייט איהר נישט? פאַר אונזערע ווייבלעך און מיידלעך וועל איך מאַכען גוטאַלין, זיי זאָלען זיך איינשמירן די לייבער, די דעקאַלטען מיט גוטאַלין כדי זיי זאָלען אויסזעהן ווי נעגערקעס, און איהר וועט מאַכען מילך-זייף פאַר די נעגערס, כדי זיי זאָלען נישט „איינריסען" אונזערע ווייסע ווייבלעך..

כ'בעט אייך, ר' קאָפּעל קיווע. — האָב איך מיין שכן אויפמערקזאַם געמאַכט — קריכט מיר נישט אריין אין מיינע געשעפטען!.. איך דאַרף נישט קיין שותפים! א יוד זאָל האָבען אַזאַ פאַסקודנע טבע, נאָר אריינצוקריכען אין יענעמ'ס געשעפטען!.. איהר ווילט מאַכען גוטאַלין, זייף — ביטע זעהר. מאַכט אייך וואָס איהר ווילט. אָבער וואָס פאַרא שותף זענט איהר מיר? אז איך וועל אי״ה זיין אין טאַגאַנייקע...

— נישט ביי מיין לעבען! - האָט מיך איבערגעריסען מיין יודענע — נישט ביי מיין לעבען וועסטו פאָהרען קיין קאַקעמייקע! דו הערסט שימשע בעריש. זאָלסט מיר אויפהערען צו קאַקעמייקען! איך דאַרף נישט קיין שוואַרצע מענשען. איך דאַרף נישט קיין פליגען-עקספּאָרט קיין דייטשלאַנד. איך וויל נישט פאַבריצירען קיין גוטאַלין און מילך-זייף - איך דאַרף נישט קאַקעמייקע! דו הערסט, שימשע ב.-ר-ש, נעם מיר אַראָפּ קאַקעמייקע פון ק-פּ!..

ש-א., שאַ, - האָט געזאָגט מיין שכן קאָפּעל-קיווע - פאַרוואָס עפּעס גראָד קאַקעמייקע? מען גיט דאָך אונז נאָך עפּעס א מדינה?

— יאָ, מ'גיט אונז נאָך א מדינה. אָבער יענע מדינה געפעלט מיר נישט.

— ווי הייסט עס יענע מדינה? — האָט געפרעגט מיין יודענע.

— סאַן דעמינגע.

— א, דאָס איז א לאַנד — האָט זיך מיין יודענע אָנגעכאַפּט. שמינגע-דגינגע... ביטע זעהר!

— נישט שמינגע-דעגינגע, נאָר — סאַן דעמינגע.

— נו, יאָ, דו זאָגסט דאָך אַלץ פערדרייט. אַז איך זאָג שמינגע-דגינגע, מוזט דו זאָגען סם-דעמינגע... אָבער וואָס איז דער חילוק ווי עס הייסט. שמינגע-דגינגע, צי סם-דימינגע. די מדינה געפעלט מיר. ס'קלינגט גאָר אַנדערש... ס'רעדט זיך ווייכער — שמינגע דעגינגע, נישט קאַקעמייקע. אַ מדינה ער האָט זיך אויסגעזוכט — קאַמייקע! אַ נאָמען — קאַקעמייקע!..

הכלל ביי מיר טוט זיך חושך. איך און מיין טאָכטער האַלטען ביי טאַנגענייקע, און מיין ווייב האַלט זיך שטאַל און אייזען ביי שמינגע-דעגינגע. מיין שכן ר' קאָפּעל קיווע דולדט מיר דעם קאָפּ, ער וויל מיט מיר מאַכען שותפות א פאַבריקעל פון גוטאַלין און מילך זייף. און איך האַלט מיך ביי מיין פליגען-עקספּאָרט קיין דייטשלאַנד.

אין דער שטוב האָט זיך א גאַנצע וואָך געטון חושך. ערשט נעכטען איז געקומען צו אַן אויסגלייך צווישען מיר און מיין יודענע. מיין יודענע האָט געמאַכט אַ פּשרה:

— ווייסטו וואָס, שימשע בעריש? — האָט זי צו מיר געזאָגט — איך האָב אַן עצה:

— וואָס איז די עצה?

— דו פאָהר קיין קאַקעמייקע, און איך וועל פאָהרען קיין שמינגע-דעגינגע.

— מסכים, אין אַ מזלדיגע שעה.

חכלל מיר גרייטען זיך אין וועג אַריין. איך, מיין טאָכטער, און מיין שכן ר' קאָפּעל קיווע פאָהרען קיין קאַקעמייקע און מיין יודענע — קיין שמינגע-דעגינגע.

— בלייבט מיר געזונט און שטאַרק, אי״ה, אַז איך וועל זיין אין קאַקעמייקע, און, אַז איך וועל אָפּשיקען דעם ערשטען טראַנספּאָרט גיפטיגע טסע-טסע פליגען קיין דייטשלאַנד, וועל איך אייך שרייבען אַ בריוועלע.

Do pielęgnacji rąk, ciała oraz prania mydło «Trójka»

פייערליכע ערעפנונג פון וויאדוקט

נעכטען איז געעפענט געווארען די גראנדיעזע-אויפגעבויטע הענג-בריק (וויאדוקט) אויף דער סקארישעווסקא גאס.

די ערעפנונג האט געטראגען א פייערליכען כאראקטער. עס זענען געווען בעטייליגט אין איהר פארשטעהער פון דער ארטיגער מאכט, פון דער שטאט-פערוואלטונג, ראטמענער און אויך האכגעשטעלטע געסט פון ווארשא.

געעפענט דעם וויאדוקט האט דער וויצע-באהן-מיניסטער.

פראצעס צווישן א פאלאנגא-פירער

מיטן רעדאקטאר פון דער „גאזעטא ראדאמסקא"

אין קרייז-געריכט האט עהערנעכטען מיטוואך געזאלט פארקומען א סענסא-ציאנעלער פראצעס. דער רעדאקטאר פון דער „גאזעטא ראדאמסקא" וויטאלד באראווסקי, האט אין דער צייטונג אנ-גערופען דעם ראדאמער פאלאנגא-פיה-רער זביגניעוו לאזאווסקי, אז ער איז א „בעזוסשעלנע טיפעק". דער פראצעס איז נישט צושטאנד געקומען, ווייל לא-זאווסקי האט פאר'ן געריכט ערקלערט, אז עס איז געקומען צווישען איהם און באראווסקי צו א פעשטענדניש און בא-ראווסקי וועט אין דער „גאזעטא רא-דאמסקא" אלע בעשולדיגונגען אברופען.

שאכמייסטער מ. ניידארף אין ראדאם

דעם היינטיגער שבת דעם 10 ה. ח. ארדענט איין די שאך-סעקציע ביים ציוניסטישען קלוב בראגוסטא 55 א אינטערעסאנטען שאך-סעאנס מיט דער בעטייליגונג פון בעהיסטען שאך-מייס-טער מ. ניידארף פון ווארשא.

דער סעאנס פון ה' ניידארף האט קענטיג ארויסגערופען גרויס פעראינ-טערעסירונג אין די ראדאמער שאכיס-טען-קרייזען, וואס עס בעווייזט די בע-דייטענדע צאהל אנמעלדונגען וועגן אנ-טייל אין סעאנס.

גענויע אינפארמאציעס וועגען אנטייל אין שאך-סעאנס ערטיילט דער סעק-רעטאריאט פון קלוב פון 8 ביז 10 אווענד טעגליך.

ראטהאלץ נאקאאוטירט זיין ראדאמער געגנער.

— אין ווארשא זענען פארגעקומען מייסטערשאפטס-קאמפען אין קלאס „בע" צווישען דער ראדאמער „בראן" און ווארשאווער „גוויאזדא". געזיעגט האט „בראן" מיטן רעזולטאט 7:9. דערביי האט אויך געקעמפט ראטהאלץ, וועלכער האט נאך א שענעם קאמף נאק-אאוטירט טשאסטקאוו'ן.

וו א ר נ ו נ ג !

צו אונז דערגעהען ידיעות, אז גע-וויסע פארשוינען נעמען-אן אנאנסען פאר אונזער צייטונג און שפעטער בע-ווייזען זיך די אנאנסען וואו אנדערש. די דאזיגע אפעריסטען שטעלען אזוי-ארום די אנאנסען-געבערס פאר א גע-שעהענעם פאקט און מאהנען זיך ביי זיי געלד.

מיר ווארענען יענע לייט, אז מיר וועלען ארויסטרעטען געגען אזעלכע קאמבינאטארישע שטיק און צו ציהען צו געריכטליכע פעראנטווארטליכקייט.

רעדאקציע

«ראדאמער-קעלצער לעבען»

שילער פון „שול-קולט"-שולע פאר די פליטים

די שילער פון דער שול-קולט-שולע האבען צווישען זיך געזאמעלט 56 זל. פאר די יודישע פליטים פון דייטש-לאנד.

געלעגט די בייגעל אויף א יודישען שניידער.

עאוגעניוש קאלטון, ליפע זיסמאנא-וויטש און רישארד קאוואליצקי.

קאלטון איז א שלאסער, זיסמאנא-וויטש איז א שניידער און קאוואליצקי איז אנ'ארבייטער אין דער „וויטוואורניע"

אלע דריי זענען פערפלאנטערט אין א וועקסעל פון 47 גילדען. פערפלאנ-טערט האט זיי קאלטון. ער האט זיך געמאכט א וויאטרובקע, מיט א פאר הויזען ביים יודישען שניידער זיסמא-נאוויטש, און געגעבען א וועקסעל מיט דער זשירא פון קאוואליצקי, וואס האט זיך שפעטער ארויסגעוויזען פאר א פאלשע אונטערשריפט.

האט מען אין אנפאנג נישט געוויסט, ווער ס'האט געפעלשט, ביז קאלטון האט מודה געווען, אז איזן איז עס טאקע זיין מלאכה, אבער דערצו האט איהם צוגערעדט דער יודישער שניי-דער זיסמאנאוויטש.

אזוי האט מען זיך אויסגעטענה'ט אין געריכט. זיסמאנאוויטש האט אויפגע-קלערט די זאך אט ווי אזוי:

ער האט גענומען ביי קאלטונ'ען א וועקסעל פאר 47 זל. פאר ארבייט. היות דאס וועקסעל איז געווארען פראָ-טעסטירט, האט ער פערלאנגט א צוהייט'ס, נאר מיט דער זשירא פון קא-וואליצקי, וועלכער האט שוין אמאהל זשירירט פאר איהם. קאלטון האט אזוי געטוהן און אין פערלויף פון עטליכע שעה האט ער געברענגט א וועקסעל מיט יענעמ'ס זשירא, וואס ער האט אנגענו-מען פאר א ריכטיגע. ער האט נישט געוויסט, אז די אונטערשריפט איז גע-פעלשט און פון צו-רעדען צו אזעלכעס קען קיין רייד נישט זיין.

נאך אויסהערען עדות און די רע-דעס פון פראקוראר און פערטיידיגער האט דאס געריכט קאלטונ'ען פערמשפט אויף 6 חדשים און זיסמאנאוויטש'ן בעפרייט צוליב מאנגעל אין בעווייזען.

זיסמאנאוויטשען האט פערטיידיקט אדוו. האסענביין.

אר.

א „רעדאקטאר" — א גראבער יונג

אין קומענדיגען נומער וועלען מיר ברענגען אנ'אינטערעסאנטען פראצעס פון א „רעדאקטאר", וועמען זעצערס האבען דעמאסקירט אין געריכט פאר א גראבען יונג, אנ'עם-הארץ.

אונזער מיטגליד **חיים ראזענצווייג**

צו דער האכצייט פון זיין זוהן

יחזקאל מיט פרל. **חאנקע בלושטיין**

ווינשען מיר דעם יונגען פאר'ל א גליקליכע צוקונפט און די עלטערען נחת.

דער האנדווערקער-פערבאנד

רווינסקא 1

א הארציגען מזל-טוב אונזער מיטגליד

דוד גוטמאן און **פרוי**

צו די חתונה פון זייער טאכטער

פרל. **לאה מרדכי** מיט ה' **לייב ראזענצווייג**

און צו דער האכצייט פון זייער זוהן

י צ ח ק

גליק די יונגע פארלעך און נחת די עלטערען.

האנדווערקער-פערבאנד רווייסקא 1.

אויף דער גאס — בעת דעם גאז

בילדלעך און איינדריקעכצען פון א דיסציפלינירטען גאז-היטער

דאס מיין גרייטען און אפווארטען דארף אונטערגעהן! אנטקעגען וואס זאג איך דאס? — אנטקעגען דעם גאז-אליארם, וואס מיר האבען היינטיגע וואך געהאט.

נישט דער קאנפליקט מיט ליטע און נישט דער קאנפליקט מיט טשעכען האט נישט ארויסגערופען אזא פאניק, ווי עס האט ארויסגערופען דער גאז-אלארם. און דאס אלץ צוליב'ן גרייטען זיך...

אנגעהויבען האט עס זיך מיט לעק-ציעס אין „לאפ", מיט איינטיילען בלאק- און הויז-קאמענדאנטען, סטראזשניקעס, סאניטארען, מיט איינקויפען לענטעס און מיט — אראפווארפען די גראטעס פון די בוידעמער...

אבער אז מען ווארט — דערווארט מען זיך.

ווען די מיקראפאנען האבען מיט זייער Halo! O. P. L. miasta אנ-געהויבען סיגנאליזירען, אז ס'גרייט זיך א גאז-און לופט-אטאק, האט אונזער שטאדט בעקומען א מלחמה-אויסזעהן: מענשען האבען געאיילט, געלאפען, גע-פיבערט, געיאגט זיך — ווי אין מלחמה-צייט. די ערשטע פאניק האט אבער ארומגעכאפט דעמאלט, ווען די סירענעס האבען אנגעהויבען אלארמירען און מענשען האבען אין דער פינסטער גע-נומען לויפען, ווער א היים און ווער — אינ'ם נאהענטסטען טויער. אין פערלויף פון געצעהלטע מינוטען איז די גאס געווען אפגעשטארבען פון די גאסען-בעהעגונג. קיין לעבעדיגען נפש ; האט מען נישט געזעהן, א חוץ — די קא-מענדאנטען און סטראזשניקעס ביי די טויערען.

אבער... סיר זענען, דאנקען גאט, די ערשטע נאכט אפגעקומען מיט בלויז שרעק...

מעגליך, אפשר, צוליב דעם, וואס גראד איז עס געווען א לבנה-נאכט, האט דער „שונא" מורא געהאט זיך צו בעווייזען מיט זיינע באמבאדיר-עראָ-פלאנען...

א סך האבען זיך געוויצעלט, אז ביי די היינטיגע טעכניק, דארף מען קענען די לבנה פערשטעלען...

פארדאס אבער, האט מען אונז אויף צומארגענ'ס אפגעצאהלט דעם באמבע-חוב כפל-כפלים — בייטאג און אויפ-דערנאכט.

• • •

נישט קוקענדיג אויף דער גרויסער „געפאהר" און אויף דער פליכט, וואס איז געלעגען אויפ'ן שרייבער פון די שורות אלס סטראזשניק פון א הויז אין א יודישען ראיאן, האט ער פארט גע-דענקט אין זיין זשורנאליסטען-חוב אויפ-צוכאפען עטליכע בילדלעך, וואס ווערען דא איבערגעגעבען:

מיין הויז-קאמעדאנט און בלאק-קא-מענדאנט געהען אנגעטהוען אין דא-מען-קליידער. אבער נישט דערפאר, ווייל אזוי איז די מאדע פון קאמענ-דאנטען, נאר פשוט: מיינע זענען — מיידלעך, גראד יונגע און ענערגישע מיידלעך.

מיין הויז-קאמענדאנטקע, א שטייגער, איז אזוי ענערגיש און שטרענג, אז זי האט קיין שום מענשען נישט דורכגע-לאזען. אפילו די בעקערין פון צווייטען הויז האט זי אויך פערהאלטען. און ווען יענע קוקט איהר אן און פרעגט איהר:

וואס איז? — ענטפערט מיין קאמענ-דאנסקע: ס'איז אן אטאק! יענע, די בעקערין מאכט זיך אבער נישט דער-פון און ענטפערט: וועמען יאך מיין, זאלען קריגען אטאקען... און געהט זיך איהר וועג...

ווען ס'האט אבער אויף א ווייטע גאס א פעטארדע אויפגעריסען, האט זיך מיין קאמענדאנט אינם קליידעל אזוי דערשרא-קען, נעבעך, אז איך האב גרויס רחמנות בעקומען אויף איהר און איהר געוואלט אינטערטראגען א לאנדרין - ציקערל... אבער — דיסציפלין איז דיסציפלין!

אבער גאר ענערגיש איז מיין בלאק-קאמענדאנטקע. אומעטום איז זי: ביים פערמאכען די געוועלבער, ביים טרייבען די מענשען אין טויער אריין, און דער עיקר — ביים פונאנדערטיילען און קאנט-ראלירען יעדעגס פונקציע: דעם שיקט זי אין ראג אריין. א צווייטען ביים הויז, א דריטען — אויפ'ן בוידעם. דער לעצטער, האט געהאט דעם ערגסטען סוף: יעדעס מאהל האט איהם די קאמענדאנטקע דאס ערשטע געשיקט אויפ'ן... בוידעם. וואס אנ'אמת, האט ער בדעה געהאט צו אפע-לירען... אבער - ראזקאז איז ראזקאז!

אבער אויך דעמאלס, ווען די פעטאר-דעס האבען אויפגעריסען איז אונזער בלאק-קאמענדאנסקע געשטאנען אויף דער וואך. געווען אפילו לצים, וואס האבען זיך גע-וויצעלט, צי עס איז נישט אמאהל מיט דער קאמענדאנסקע די מעשה נאפאלעאן...

איהר קענט נישט די מעשה נאפאלעאן?- וועל איך אייך דערצעהלען: נאפאלעאן האט געוואלט וויסען, וועלכעס פאלק איז דאס שטארקסטע. האט ער גענומען א יוד, א פראנצויז, א רוס. א דייטש א. ז. וו. און זיי ארויפגעפיהרט אויף א פעלד. וואו עס איז געשטאנען א ריזיגער הארמאט, וואס איז געווען אנגעפילט מיט בלינדע אויפרייס-מאטעריאלען... און ווען אלע זענען גל־יך געשטאנען אין איין רייה, האט נאפאלעאן אליין! אויסגעשאסען פון הארמאט. צו נאפאלעאנ'ס גרויסער שטוי-נונג, האט זיך ארויסגעוויזען, אז אלע זע-נען פאר שרעק געפאלען צו דער ערד, נאר איינער איז געבליבען שטעהן — דער יוד. דאן זאגט נאפאלעאן צום יוד: הער אויס יוד, פאר דיין בראווקייט קענסטו דיר אויסבעטען וואס דיין הארץ גלוסט נאר. דער יוד קלערט נישט לאנג און ענ-טפערט אויפ'ן ארט: איך וועל בעטען א פאר פרישע אונטער-וועש...

לאזען מיר, הייסט עס, שטעהן די קא-מענדאנטקע אויף דער וואך און מיר וועלען כאפען א בליק אויפ'ן דאך פון גראדזקא 4, פון וואנען ס'קוקט ארויס דורכ'ן בוידעם-לופט א שווארצע בארד-און-פאות מיט א פאר קלוגע, לעבעדיגע שווארצע אויגען. צו וועמען די בארד-און-פאות געהערען? - צום דארטיגען שוחט, וואס פערהיט אונז פאר'ן „שונא'ס" אע-ראפלאנען...

איך וואלט נאך, אייגענטליך, איבערגע-געבען נאך א סך בילדלעך און אויך וועגען דעם, ווי אזוי אייניגע יונגעלייט, וואס האבען ממש גע'חלש'ט צו זיין אויף דער גאס און זעהען דעם גאז-אטאק, זענען געפאלען אויף אן אריגינעלע המצאה: אנ-געטהוען זיך אויס'ן ארבעל א געל-גרינע באנד פון... פאפיר און - ארויס אויפ'ן גאס.

אבער שאט, מיין קאמענדאנטקע געהט, מוז איך שטעהן אויף דער וואך.

האל.

אביסל הומאר

א קניפ אין פראק

טשעמבערלען און די יודען-פראגע

פאר דער גרויסער דעבאטע אין ענגלי-שען פארלאמענט וואו די דעפוטאטען זענען שארף ארויסגעטרעטען געגען די יודען-פאגראמען און בלוטיגע רציחות אין דייטשלאנד, איז דער פרעמיער טשעמ-בערלען געווען שטארק דענערוירט. האט זיך געפארעט ביי דער טעקע. פלוצים פרעגט איהם זיין פריוואטער סעקרעטאר:

- הער מיניסטער, וואס מאכט איהר עפעס א קניפ אין פראק?

– כ'זאל נישט פערגעסען צו לעזען די יודען-פראגע – האט טשעמבערלען גע-ענטפערט.

שמועס ביז מנחה למעריב

יודען שמועסען וועגען פאליטיק. דערציילט איינער:

...און דער בריטישער לייב האט זיך אויפגעוועקט פון שלאף און...

– און וואס?

– האט ער זיך אומגעקוקט אין אלע זייטען, געקוקט וואס ארום איהם טהוט זיך און געברומט:

– נו, וואס ווייטער?

– ער איז צוריק איינגעשלאפען.

פון דריטען רייך

אין טראמוויי זיצט דער בעקאנטער דייטשער יודען-פרעסער יוליוס שטרייכער פלוצים קומט אין טראמוויי אריין א יוד און בעגריסט זיך מיט איהם:

– גוטען טאג, יוליוש!

שטרייכער בלייבט זיצען געפלעפט:

א יוד בעגריסט זיך מיט מיר אזוי העפליך, פרעגט ער איהם:

– ווער זינט זיי?

—דו דערקענסט מיך נישט? מיר האסטו דאך צו פערדאנקען דיין קאר-יערע!...

דאס איז ביי זיי גע-בליבען

– זאג מיר, ווי קומט עס, וואס די נאציס זענען אזעלכע רוצחים?

– ס'איז א בעוואוסטע זאך! ווען משה רבנו האט צעבראכען די לוחות האבען די יודען געכאפט די „לאוו'ען", און די דייטשען האבען געכאפט די רעשט. איז ביי די דייטשען געבליבען דער „תרצח" דער „תגנוב" א. אז. וו.

פארד בלייבט פארד

אין א שטעדטעל נעבען ראדאם, האט געוואוינט א רייכער יוד, האט מען איהם אין שטעדטעל גערופען בעריל פארד. דאס האט איהם שטארק גע-קרענקט, האט ער בעשלאסען צו מא-כען א גרויסע סעודה פאר אלע מתפל-לים פון דער שוהל. ער וועט געבען צו כוסה'גען, אזוי ארום וועט מען איהם מעהר נישט רופען בעריל פארד.

כך הוה. ער האט פערבעטען אלע יודען, וואס דאווענען אין דער שוהל, ארים און רייך, יונג און אלט, ער האט געגעבען צו עסען און טרינקען, ווייַן און ביער כיד המלך.

פאר'ן ארויסגעהן, האט ער געהערט ווי צוויי אנגעגעסענע און אנגעטרינקע-נע יודען שמועסען צווישען זיך:

– נו, נו, האט זיך עס היינט בעריל פארד אביסעל צעבריקעוועט!...

פון די קינאָס

קינא בערלין – די רויבער אין א נייער בעארבייטונג.

קינא רוים – „ליבע און אייפער-זיכט" מיט בעניטא מוסאליני אין דער הויפט-ראל.

קינא מאדריד – „מיט פייער און שווערד".

קינא פראג – „דער פערלוירענער גן-עדן" רעזשיסירט פון מיסטער טשעמ-בערליין.

קינא בוקארעשט – „די בעטלער גרעפין".

קינא לאנדאן – „דער רעטער פון וועלט פרידן" – די האנדלונג קומט פאר אין מינכען.

קינא פאריז – „געלט ליבע און שאנדע" – מיט דאלאדיע אין די הויפט-ראל.

טראגישער טויט אויפ'ן דאך פון א וואגאן.

ווען דער קראקאווער צוג איז אנגעקומען קיין ווארשא אויף דער סטאציע האט מען געפונען אויפן דאך פון א וואגאן א גע'הרג'עטען פאסאזשיר, וועלכער איז משמעות געפאהרען אהן א בילעט. דער שארבען איז איהם צעשמעטערט געווארען ווען דער צוג איז פערבייגעפאהרען די בריק הינטער פיאסעטשנע.

די פאליציי האט פעסטגעשטעלט, אז דער טראגיש-אומגעקומענער, איז דער 27-יעהריגער מאריאן ארלאווסקי, ראדאם, גיסערסקא 23.

צי דארף א שחט-הויז אויסקויפען א פאטענט?

דאס העכסטע געריכט פסק'ענט, אז ניין.

דאס שטעטעלע זאוויכוואסט פערמאגט זיין אייגענס א שחט-הויז. לעצטענס האט די גמינע געהאט קלאפאטען מכח א פאטענט. דאס ארטיגע שטאדט-געריכט האט גע'פסק'ענט, אז דאס שחט-הויז מוז אויסקויפען א „שוויאדעצטווא פשעמיסלאווע". די גמינע איז נישט בעשטאנען אויפן פסק און אפעלירט קיין ראדאם. אויף דער אפעלאציע אין ראדאמער קרייז-געריכט האט די גמינע ווידער פערשפילט. געגען אפעלאציע-אורטייל האט אדוו. טאוב ארייגעטראגען א קאסאציע אין העכסטען געריכט, וועלכער האט בעפרייט דער גמינע פון אויסקויפען א פאטענט.

שפאגעל נייע רעקלאמע פון א היגען „אוושעם"-סוחר.

דער היגער קריסטליכער סוחר סטאניקאווסקי פון זשעראמסקי 22, איז א פעהיגער מענש. ער קען זיך אויף יעדער קאניונקטור – אפילו פון דער צייט. כדי פיין צו רעקלאמירען זיין געשעפט, האט ער איינגעארדענט ביי זיך אין געשעפט א מעגאפאן, וועלכער האט היינטיגע וואך ארויסגעווארפען די אקטועלסטע לאזונגען. אזוי למשל האט מען געהערט דעם מעגאפאן זיינעם רעדען, אז מען מוז אונאראדאוויען דעם האנדעל, און, אז יעדער פאליאק מוז קויפען רק ביי א פאליאק.

ס'איז באמת אנ'אריגינעלע המצאה פון א פעהיגען סוחר: רעקלאמע מיט אגיטאציע צוזאמען.

דער מעגאפאן האט צוגעצויגען מענשען. אויך גרופעס יודען זענען געשטאנען און געהערט מיט „פערגניגען".

די יודישע סוחרים, וועלכע האפען צו לייזען אויף די קריסטליכע חגאות, זענען געשטאנען און געקוקט דעם מעגאפאן גלייך אין מויל אריין ווי ער דרש'ענט און שיט ארויס איין האסלא נאך דער צווייטער פאר דער „טובה" פון יודישען האנדעל.

די יודישע סוחרים האבען טאקע בעוואונדערט דעם נייעם אופן פון רעקלאמע, אבער קיין איינעם פון זיי איז צומאלט נישט איינגעפאלען נאכצוטהון דעם ביישפיעל, ווייל זיי האלטען, אז די בעסטע רעקלאמע איז גוטע סחורה און מעסיגע, צוגענגליכע פרייזען. דאס איז די בעסטע אגיטאציע און נאר דאס ציהט דעם קונה.

דאס לעבען אין קעלץ.

אויפקלערונגען וועגען די ספעציעלע פאך-דערגענצונג'ס-שולען

פאר ווארשטאט-ארבייטער אין עלטער פון 23 יאהר אן

ווי בעוואוסט, האט דאס מיניסטעריום פאר האנדעל און אינדוסטריע, דורך איינעם פון זיינע לעצטע צירקולארען, געגעבען א מעגליכקייט צו גניסען פון די פערלייכטערטע געזעלען-עגזאמענס אויך די אלע ווארשטאט-ארבייטער אין עלטער פון 23 יאהר אן, וואס האבען דורכגעמאכט זייער לעהר אין פאך נישט ביי קיין דיפלאמירטען מייסטער און האבען אויך נישט בעזוכט קיין פאך-ערגענצונג'ס-שול. לויט'ן דאזיגען צירקולאר דארפען די דערמאהנטע ווארשטאט-ארבייטער צוגעלאזט ווערען, ביז'ן 31-טען דעצעמבער ה. י., צו די פערלייכטערטע געזעלען-עגזאמענ'ס, אויב זיי וועלען בעזוכען ספעציעלע קורץ-טערמיניגע פאך-ערגענצונג'ס-קורסען, וואס קענען ציוו. אנד. געעפענט ווערען דורך די צעכען ביי דער מיטהילף פון די האנדווערקער-קאמערען.

אין צוזאמענהאנג דערמיט מאכט דער פעראייניגטער-קאמיטעט פאר די ענינים פון יודישער מלאכה אויפמערקזאם אלע פעראינטערסירטע, וואס בעזוכען שוין אזעלכע ספעציעלע פאך-ערגענצונג'ס-קורסען. און אויב אפילו זיי וועלען נאך די קורסען נישט האבען געענדיגט, ביז'ן 31-טען דעצעמבער ה. י. דארפען זיי אויך נישט פערשפעטיגען דעם טערמין און דערלאנגען ביז'ן 31-טען דעצעמבער ה. י. ביטעס וועגען צולאזען זיי צו די פערלייכטערטע געזעלען-עקזאמענ'ס. דערביי דארפען זיי ארויסנעמען א בעשייניגונג פונ'ם לייטער פון די קורסען, אז זיי בעזוכען אזא פאך ערגענצונג'ס-קורס. דאס איז נוגע אויך דער זעלבער קאטעגאריע ווארשטאט-ארבייטער אין די ערטער, וואו די ספעציעלע פאך-ערגענצונג'ס-קורסען האלטען ערשט ביים געגרינדעט ווערען. אויך די דאזיגע ווארשטאט-ארבייטער דארפען זיך ווענדען וועגען צולאזען זיי צו די פערלייכטערטע עקזאמענ'ס, אויב נאר דער ספעציעלער פאך-ערגענצונג'ס-קורס וועט אין זייער שטאדט געעפענט ווערען און זיי וועלען זיך אויף איהם פערשרייבען פאר'ן 31-טען דעצעמבער ה. י.

דערפון איז קלאר, אז עס ליגט אין די אינטערעסען פון מלאכה און פונ'ם יונגען האנדווערקער-דור, אז עס זאלען ביז'ן 31-טען ה. י. געגרינדעט ווערען דורך די צעכען און האנדווערקער-פעראיינען וואס מעהר אזעלכע ספעציעלע פאך-דערגענצונג'ס-קורסען.

צוליב דער גרויסער בעדייטונג פון די פערלייכטערטע געזעלען-עקזאמענ'ס פאר דעם רעכטליכען מצב פון דער יודישער מלאכה בכלל און פאר דער עקזיסטענץ פון די פעראינטערסירטע ווארשטאט-ארבייטער בפרט, פאדערט דער פעראייניגטער קאמיטעט אויף אלע פעראינטערסירטע נישט צו פערשפעטיגען דעם לעצטען טערמין און אריינטראגען ווענדונגען וועגען צולאזען זיי צו די עקזאמענס.

האנדווערקער-נייעס

אין היגען קאמשענמאכער-צעך האט זיך לעצטענ'ס געשאפען א נייעס, וואס האט ארויסגערופען א פערשטענדליכע סענסאציע אין די ארטיגע האנדווערקער-קרייזען, נעמליך: די לייטונג פון קאמאשענמאכער-צעך, אין די פערזאנען פון סטארשי, ה' גראנאטמאן, פאדסטארשי דוד פאמעראנצבלום, סעקר. ש. דרעוויניאני און קאסירער ה' גרינבלום, האבען זיך אנגעגעבען אין דעמיסיע. אויך האבען זיי געמאלדען דאס אויף די נעכטע אלגעמיינע פערזאמלונג וואס קומט פאר דינסטאג דעם 13-טען ה. ח. זייערע קאנדידאטורען, נישט ארויסצושטעלען. די פערזאמלונג וועט, ווי מען רעכענט, זיין א שטורמישע.

א בעזוך אין זבאנשין.

היינטיגע וואך האט אין זבאנשין, וואו ס'געפינט זיך דער הויפט-לאגער פון די פליטים, געוויילט דער מיטגליד פון ארטיגען פליטים-קאמיטעט רעד. ל. ראדאל, וועלכער גיט איבער, אז אין איצטיגען מאמענט געפינט זיך נאך פינף-טויזענד פליטים.

זיי זענען דארט דערווייל איינגעארדענט. פיעל האבען שוין אויך עמיגרירט נאך אויסלאנד.

ענערגישע אקציע פון שאפען א גמילת-חסד קאסע

די ארטיגע „מזרחי" איז ווי מיר האבען שוין געמאלדען צוגעטרעטען ענערגיש צום שאפען א גמילת-חסד-קאסע ביים „מזרחי". צו דעם צוועק ווערט געפיהרט א ברייטערע זאמלונג'ס אקציע.

פאליטישער לייטער פון „אגודה" - ביורא אין לאנדאן קומט קיין פוילען.

קירצליך קומט קיין פוילען דער פאליטישער לייטער פון „אגודה" ביורא אין לאנדאן, ה' גודמאן. ער זאל מאכען אנ'אינספעקציע איבער'ן רעליגעזען ערציהונג'ס-וועזען אין פוילען. דער קעלצער בוי-קאמיטעט פון „חורב" חדר און פאך-שול, בעמיהט זיך דעם ח' גאסט אראבצוברענגען קיין קעלץ.

ס פ א ר ט.

„גראנאט" — בר-כוכבא" (ריישע) 3:11

פערגאנגענעם זונטאג האט אין קעלץ געוויילט די ריישער „בר-כוכבא" וואס האט זיך געטראפען אין א באקס-מעטש מיטן היגען „גראנאט".

די געסט, וועלכע זענען געקומען אין א שוואכען צוזאמענשטעל אהן גראאוער'ן, האבען געליטען א קאמפרימיטירענדע מפלה 11:3.

כאראקטעריסטיש דאס די „בר-כוכבא" באקסער זענען אנגעקומען מיט דער „טראדיציאנעלער" יודישער פארשפעטיגונג, און גלייך פון צוג, אויפגעטרעטען אויפן רינג.

דער „גראנאט" ברענגט קירצליך אראב קיין קעלץ, די שטארקע באקס-מאנשאפט פון לאדזשער „הכח".

ס'איז אויך פראיעקטירט דער אויפטריט פון די ווארשאווער „גוויאזדא" מיט ראטהאלץ'ן.

שבת דעם 10-טען ה. ח. קומט פאר אין זאל פון טעאטער „פאלסקי" דער איינציגער אויפטריט פון די פאפולערע רעוויע ארטיסטען: חנה גראסבערג, זישע קאץ, אייזיק ראטמאן און אנד. נאך אנ'ערפאלגרייכען טורנע איבער די באלטישע לענדער.

די פארשטעלונג האט ארויסגערופען א גרויסע פעראינטערעסירונג ביים היגען טעאטער עולם.

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ, אפאטאוו, וויערזשבניק און אומגעגענד

אנטיסעמיטישע «דעקאראציעס».

זינט אייניגע טעג איז אונזער שטאדט דעקארירט געווארען מיט ריזען-בענדער, געצויגען איבער די גאנצע ברייט פון די גאס, מיט גרויסע אויפשריפטען — פון גרינע פארב — פון איין זייט — „א פאליאק קויפט נאר ביי א פאליאק", און פון דער צווייטער זייט, „א פאליאק קויפט נישט ביי קיין יוד".

די דעקאראציעס געפונען זיך באלד ביים ארייניפאהר אין שטאדט, און אין מיטען שטאדט ביי די ניי-ענטשטאנענע קריסטליכע פויזנער געשעפטען.

אונזערע יודישע ראטמענער וואלטען געמעגט פרווען אינטערוועניערען געגען די „העררליכע" דעקאראציעס.

עס איז ווערט צו צוגעבען, דאס צוליב אזעלכע אנטיסעמישישע דעקאראציעס, וועלכע זענען מיט אייניגע מאנאטען צוריק ארויסגעהאנגען געווארען, און וועלכע זענען פלוצלינג פערשוואונדען געווארען, האט דער היגער בונדישער פיהרער געגען זיך א פראצעס. ער ווערט בעשולדיגט, דאס ער ווייסט יעדער ס'האט די „גנבה" דורכגעפיהרט.

לויט'ן בעשולדיגונג'ס-אקט האט דער דערמאנטער בונדישער פיהרער געזאלט ערקלערען ביי די פאליציי, דאס ער ווייסט ווער ס'האט די דערמאנטע „דעקאראציעס" אראבגענומען, נאר ער קען זיי נישט אויסגעבען, ווייל ער איז פערבונדען מיט אנ'עהרען-ווארט.

ס'וועט אלזא זיין בקרוב א פראצעס צוליב אנ'עהרען-ווארט וועגען די אנטיסעמישישע „דעקאראציעס", וועלכע פערשיינען ווייטער די שטאדט.

פעראורטיילט אויף 6 יאהר.

ביי די היי-יאהריגע 1-מאי-דעמאנסטראציע איז פערהאלטען געווארען דער 15-יעהריגער ברוך פישמאן, א זוהן פון היגען בונדישען פיהרער שמעון פישמאן, וועלכער האט לויט די בעשולדיגונג — געמאכט דעם אויסרוף: זאל לעבען די וועלטס-רעוואלוציע!

דער דערמאהנטער יוגענטליכער איז דאמאלס פערהאלטען געווארען און געגען איהם איז די פאליציי ארויסגעטרעטען מיט די דערמאהנטע בעשולדיגונג.

פאריגע וואך האט דאס קרייז-געריכט אויף זיין ארויספהאר-סעסיע זיין פראצעס בעטראכט.

דער אורטייל איז געווען 6 יאהר אויסבעסערונג'ס-הויז מיטן אפלייגען די שטראף אויף 3 יאהר.

פון דער געזעלשאפט «ארט».

מיט אייניגע מאנאטען צוריק איז דא מיט גרויס פאמפע געשאפען געווארען אנ'אבטיילונג פון די געז. „ארט".

געוועהנליך האבען דעם אויבענאהן פערנומען די האנדווערקער; מען האט געהאלטען פייערליכע רעדעס, בעגרינדעט די וויכטיגקייט פון דער דערמאנטער אינסטיטוציע פאר די היגע האנדווערקער-יוגענד.

נאכהער איז פארגעקומען א בעריכט'ס-פערזאמלונג און די „פיהרער" האבען ווייטער געהאט א געלעגענהייט צו ריהמען זייער טעטיגקייט און צו טאדלען די אסטראווצער בעפעלקערונג, וועלכע שטעהט פונדערווייטענס און העלפט נישט צו צו דער ערהאבענער אקציע – און פון דאן אן – איז אלץ ווי אבגעשטארבען. נישט מען הערט פון עפעס א טעטיגקייט פון דער דערמאנטער געזעלשאפט, וועלכע האט יעצט ריזען-מעגליכקייטען און אויפגאבען און צוליב דעם זענען בעדראהט די יודישע געזעלען געצליך צו פערלירען די ארבייטס-מעגליכקייטען אין דער צוקונפט.

לויט ווי עס קורסירען קלאנגען איז דער יעצטיגער טרויעריגער צושטאנד פון געז. „ארט" צו פערדאנקען דעם היגען האנדווערקער-לידער, וועלכער זייענדיג א פערוואלטונגס-מיטגליד פון „ארט" וויל שאפן דערפון א פערדינסט-קוועלע פאר די האנדווערקער-ארגאניזאציע, וועלכע זאל בעקומען אבצאהלונגען פון די בעטרעפענדע האנדווערקער-געזעלען פאר ארויסגעבען פערשידענע בעשטעטיגונגען, וועגען די צאהל ארבייטס-יאהרען, ארבייטס-ווארשטאט א. ד. ג.

טאקי דאס וועלען דיסקאנטירען די געזעלש. „ארט" לטובת לאקאלע האנדווערקער-אינטערעסען פאראליזירט די גאנצע טעטיגקייט, וואס ס'רופט ארויס גרויס אויפרעגונג ביי די אסטראווצער יודישע בעפעלקערונג.

ווייזט אויס, אז די יודישע בעפעלקערונג האט די ערהאבענע ציהלען פון „ארט" יא פערשטאנען, נאר א טהייל פערוואלטונגס-מיטגלידער זענען נישט דערוואקסען צו דער ערהאבענער אויפגאבע.

ליידער!

גישמאק, ביליג,
לייכט צום פארדייען

כשר MENORA

מארגארין „מ ע נ אָ ר אַ“ איז אויסגעארבייט אונטערן שטרענגען הכשר פון ווארשאווער ראַבינאַט

KINO APOLLO

גרויסער פריהמארגען פּראגראם
פרייטאָג 3, שבת 1, 3, זונטאג 11^30 און 1^30 אז.
זשאנעט מאקדאנאלד, נעלסאן עדדי
אין פילם
Złotowłosa

Od poniedziałku
שענער פערדאָפּעלטער פּראָגראַם:
1) Zdobywcy Marokko
2) Dla Ciebie Senorito

ביז זונטאג — א שעהנער פּראגראַם
1
MODELKA
אין דער הויפּט-ראָל: זשאַן קראפּוואָרט
ספּענצער טראַצי
II
Tłum szaleje
אין די הויפּט - ראָל: מאָורען אָ'סוליוואַן
ראָבערט טאַילאָר

KINO APOLLO

בעקאַנטמאַכונג
דאָס לאַנג - עגזיסטירענדע בראַנפען - געשעפט
פון ר. קופּערמאַן
איז איבערגעטראָגען געוואָרען אויף רינעק 14
ביי דער צוקערניע.
עס איז צו בעקומען אַלע סאָרטען בראַנפען 45% 55%
95% ליקערען, וויינען, אויך כרמל.
מיט אכטונג ר. קופּערמאַן, רינעק 14.

Okucia meblowe – Okucia budowlane
8-טונג בעלי-מלאכות פון ראדאם און אומגעגענד!
די ביליגסטע קוועלע פון בוי און מעבל - באשלעג
שרויפען, ניטען, רעהמען מעשענע צו פויערהאַנגען, ווי אויך פערשידענע
אייזען-ארטיקלען קורצע און גראָבע צו בעקומען אין דער אייזען-פירמע
E. Frydman Radom, Słowackiego 8

כוליגאַנעס אַנגעפאלען אויף יודישע יונגעליים.

אין רינעק זענען צוויי יודישע יונגעלייט בעפאַלען געוואָרען פון כוליגאַנעס, וועלכע האָבען זיי גוט צושלאָגען.

די יונגעלייט הייסען: יאַנקעל מעקלער (מאַלא 7) און שמואל טאַבאַקסבלאַט.

לונאַ-פּעטיט אין ראַדאָם.

אויף א קורצע צייט איז געקומען קיין ראַדאָם דער בעקאַנטער לונאַ-פּעטיט, וועלכער האָט זיך לאָקירט אין גרויסען זאַהל פון דעם געוועזענעם קינאָ „אָדעאָן“ זשעראָמסקי גאַס 15.

דער לונאַ-פּעטיט פערמאָגט ערשט-קלאַסיגע פערוויילונגען אויף וועלכע מען פערברענגט אויסגעצייכענט די צייט. אָט איז דאָרט פערהאַנען איין מעכאַנישע סטושעלניצע, וואו גוטע שיסער קענען געווינען גאָר טייערע פּרייזען. עס איז פערהאַנען אַן'אינטערעסאַנטע אויטאָמאַטישע סטושעלניצע, ווי אויך אַ סטשעלניצע צו 4 פיגורען אין פאַסקעס.

עס זענען דאָרט פערהאַנען פערשידענע שפּילען מיט פּריזען און די נייַ-מאָדערנסטע געזעלשאַפטליכע בילאַרדן.

די גרעסטע אַטראַקציע פון לונאַפּעטיט — דאָס איז דאָס טעאַטער, וואו עס טרעטען אַרויס די בעקאַנטע כיראָמאַנטין מיס-נינא, וועלכע ווייזט וואונדער. אָבער נאָך מעהר אינטערעסאַנט איז דער אַרויסטריט פון אַק-מעקאַ, דעם וועלט-בעריהמטען עקספּערימענטאַטאָר, וועלכער טרעסירט אַ שלאַנג און ווייזט פערשידענע פּראָדוקציעס פון אינדישע פאַקירען.

ווילסט זיך ווייַלען, דאַן קום אין לונאַ פּעטיט.

4

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp.Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

Rutynowany buchalter i bilansista ma wolne godziny
CENY PRZYSTĘPNE
Wiadomość: **A. Wajsman**, Radom, ul. Żeromskiego 9. Malczewskiego 6.

וואס איז מכוח די וועש און מלבושים אַקציע?

צוגלייך מיט דער געלד - זאַמלונג, איז אויך געפיהרט געוואָרען אין שטאָט אַ וועש און מלבושים-אַקציע פאַר די יודישע פּליטים פון דייטשלאַנד. פון דער געלד - אַקציע פאַר די יודישע פּליטים פון ד י י ט ש ל אַ נ ד, ו ו י י ס ט מען וויפיעל ס'איז געזעמעלט געוואָרען און וואוהין ס'געלד איז ג ש קט געוואָרען; דאַגעגען פון דער וועש און מלבושים-אַקציע הערט מען נישט פון ביידע: נישט מען ווייס וואָס און וויפיעל וועש און מלבושים ס'זענען צונויפגעקליבען געוואָרען אין שטאָדט, און נישט מ'ווייסט, וואָס און וואו-הין מ'האָט געשיקט.

איינס ווייס מען יאָ, אַז איבער'ן שטאָט, איבער אַלע גאַסען און כמעט איבער אַלע הייזער זענען געגאַנגען פרויען און געזאַמעלט וועש און קליידער. מ'ווייסט, אַז אין לאָקאַל פון „אָרט“ זענען געברענגט געוואָרען גאַנצע פּעק. מ'הערט, אַז אפילו אין פּריוואַטע שטובען ליגען נאָך פּעק מיט זעק פול מיט וועש און מלבושים, אָבער וואָס מיט דעם אַלעם ווערט געטוהן און ווער ס'האָט די פעראַנטוואָרטליכע קאָנטראָל איבער דעם — פון דעם הערט מען ווייניג.

פרעגען מיר טאַקע, ווער איז דער משגיח, ווער איז דער קאָמיטעט, וואָס פיהרט אָן מיט דער אַקציע און פאַרוואָס הערט מען נישט ביז היינט פון קיין גענויען בעריכט, וואָס ס'איז געזאַמעלט געוואָרען און וואָס עס איז פונאנדערגעטיילט געוואָרען?

אויסוואורף פערגוואַלדיגט א 10-יעריג מיידעלע

דער ראַדאָמער איינוואָהנער פראַנצישעק וויאַדערעק איז שוין אַ מענש אין די יאָהרען. ער איז אַלט 52 יאָהר, אַ פערהייראטער, אָבער אַ יצר-הרע האָט ער נאָך גאָר אַ יונגען. צוליב אָט דעם יצר-הרע איז ער געשטאַנען אין געריכט בעשולדיקט אין פערגוואַלדיגען דאָס 10-יעהריגע מיידעלע זאָפיא פלאַקיטאַ.

דאס איז געשעהען נעבען שטאָטישן ספּאָרט-סטאַדיאָן.

אַזוי ווי דער פּראָצעס איז פאָרגעקומען ביי פערמאַכטע טהירען, בעגרעניצען מיר זיך מיט איבערגעבען דעם בלויזען אורטייל, וועלכער לויטעט: 2 יאָהר אונבעדינגטע תפיסה און אויף דריי יאָהר פערלירען די בירגערליכע רעכט.

וויאַדערעק איז באַלד אָבגעפיהרט געוואָרען אין תפיסה.

Nadszedł ŚWIEŻY TRAN szwedzki
ST. KUROWER
RADOM, Żeromskiego 1

Student ing „פּליט“, in Berlin geboren und studiert, erteilt gruendlichen Unterricht in englischer und deutscher Sprache.
Offerten unter „Sprachen“ an die Redaktion.

CEDIB
PARIS
UNIVERSITÉ DE BEAUTÉ
RACJONALNA KOSMETYKA
pudry
kremy
szminki
płyny
Własne instytuty kosmetyczne w całej Polsce
Nasz Instytut Kosmet. „Charme“ Radom, ul. **Żeromskiego 5**, udziela bezpłatnych porad

אַנאָנס
אין
„ראַדאָמער קעלצער לעבען“
האָט
דעם גרעסטען
ערפאָלג

ווילט איר האָבען סאָלידע אַרבייט
ווילט איר האָבען הערליכע דרוק
מיט די נייעסטע מאָדערנע שריפטען
צו ביליגע פּרייזען

100 וויזיט קאַרטען 1 זל.
בעשטעלט נור אין **דרוקעריי**
פון **ד. שיינבוים**
ראַדאָם, **זשעראַמסקי 21**
געדענקט דעם אַדרעס:
פריהער זשעראָמסקי 9
היינט **זשעראַמסקי 21**
ביליגסטע קוועלע
פון דרוק-אַרבייט

Kino ADRIA Do niedzieli dnia 11 Grud. włącznie.
«Wielka miłość Bethovena»
W rol. gł. **Harry Baur**
OD PONIEDZIAŁKU dnia 12 grudnia rb. Wielki dramat sensacyjny p. t.
„TYRAN“
Epopea dalekich mórz i nieznanych lądów
W rol. gł. **Konrad Weidt**
Sessue Haykawa, Michiko Tanaka

Kino ADRIA
שבת דעם 10
זונטאָג דעם 11
פריהמארגען - פילמען
polskiego filmu
«Kobiety nad przepaścią»

(אכטונג קעלץ!) אין אַלע רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע - ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגן מיט אונזער מיטאַרבייטער ס. ביינוואל
שריפטליך יען מען זיך ווענדען: Red. „Radomer - Kielcer - Leben“ Kielce, ul. Warszawska 2.

אבאָנאָמענטס פּרייז: פאַר אַ חודש אין פּוילען זלאָט אין פראַנקרייך, בעלגיען 4 פראַנק אין אַנדערע לענדער 30 סענט.

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr. 1-szal ostatnia strona liczą 10 szpalt